

”KÄYTÖKSEST – MILLEE IHMISII KOHDELLAAN”

*Lastensuojelulaitosten työntekijöiden nuoriin kohdentamat
puhe- ja suhtautumistavat jälkihuoltoon nuorten muistelemana*

MARI LÖNNBERG

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden
yksikkö, Pori

Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

LÖNNBERG MARI: ”Käytöksestä – mille ihmisille kohdellaan”

Lastensuojelulaitosten työntekijöiden nuoriin kohdentamat puhe- ja suhtautumistavat jälkihuoltonuorten muistelemassa

Pro gradu – tutkielma, s.72, 3 liitesivua

Sosiaalityö

Ohjaaja: Rostila, Ilmari

Marraskuu 2013

Tutkielmassani olen kiinnostunut lastensuojelulaitosten työntekijöiden nuoriin kohdentamista puhe- ja suhtautumistavoista. Tutkimusasetelman taustalla on ajatus, että erilaisilla työntekijöiden puhe- ja suhtautumistavoilla voi olla suuri merkitys siihen, millaisina lastensuojelun kohteina olevat nuoret kokevat oman itsensä ja elämänsä.

Tutkielmani on laadullinen tapaustutkimus, jota varten haastattelin viittä kunnan jälkihuollossa olevaa nuorta, jotka pyynnöstäni muistelivat aikaa, jolloin he olivat olleet huostaanotettuina ja sijoitettuna lastensuojelulaitokseen. Keskeisenä metodina pro gradu -tutkielmassani olen käyttänyt puolistrukturoitua haastattelumenetelmää eli teemahaastattelua. Tutkimukseni viitekehys on hermeneuttis-fenomenologinen eli olen tutkinut nuorten kokemuksia, miten he asiat muistavat suhteessa omaan todellisuuteensa. Aineiston analyysi on tehty sisällönanalyysin keinoin. Todellisuuden hahmottamisessa olen käyttänyt identiteetin, leimautuneen identiteetin sekä huostaanoton käsitteitä.

Haastattelemilleni jälkihuoltonuorille kuului haastattelujen teko hetkellä keskimääräistä parempaa verrattuna huostaanotetuista tehtyihin valtakunnallisiin seuranta tutkimuksiin. Heistä kolme opiskeli toiseen asteen koulutuksessa, yksi oli äitiyslomalla aikomuksenaan jatkaa opintojaan heti äitiysloman loppumisen jälkeen ja yhdellä oli rekrytointiprosessi meneillään.

Haastattelut osoittivat, että huostassa olleelle nuorelle lastensuojelulaitoksen työntekijä voi edustaa aikuista, jolle nuori saattaa kertoa asioistaan, joka kuuntelee ja jolta nuori saa tukea. Tällainen turvallinen aikuinen on myös tutkimuksissa nostettu esille keskeisen tärkeänä minäkuvan kehittymiseen vaikuttavana tekijänä. Haastattelemieni nuorten kohdalla tämä suhde oli usein mahdollistunut. Toisaalta kielteisenä tuloksena on nähtävissä, ettei kaikilla nuorilla ollut kokemusta identiteettinsä kehitystä palvelevasta suhteesta lastensuojelulaitoksen työntekijään.

Avainsanat: sosiaalityö, lastensuojelu, huostaanotto, lastensuojelulaitos ja identiteetti.

UNIVERSITY OF TAMPERE

The School of Social Sciences and Humanities, Pori

LÖNNBERG, MARI: "It's in the Behavior – How You Treat Other People"

Adolescent in after-care reminisce the ways they were treated and addressed by the employees of child welfare institutions

Master's Thesis, 72 pages, 3 appendix pages

Social Work

Supervisor: Rostila, Ilmari

November 2013

In my thesis I am interested in the ways of how the employees of child welfare institutions have treated and addressed the youth, which have been taking into care. The thought behind the research design is that the way the employees in child welfare institutions talk and treat the children who have been taking into care can have a significant meaning to those children, how they see themselves and their lives.

My study is based on a methodology of a qualitative case study. I interviewed five adolescent in a municipal after-care. At my request they reminisced their time in foster care in child welfare institutions. The method I used in the interviews was thematic. The frame of reference of my study is hermeneutic-phenomenological. That is that I have studied the adolescent's experiences, how they remember it related to their reality. To analyze my study I have used content analysis. To perceive the reality I have used terms of identity, stigmatized identity and taking someone into care.

The adolescent in after-care, which I interviewed, were in a better place in their lives than the average adolescent in after-care at least according to national studies. Three of them were studying in upper secondary education institutions. One of them was at a maternity leave at the time of the interview, but she was about to continue her studies after her maternity leave. One of them was in a process to be recruited.

These interviews indicated that to the child, who has been taking into care, the employee of a child welfare institution may represent of an adult to talk to, who listens to and who supports the child. This kind of safe grownup has been pointed out in studies to be significant to support the development of a child's identity. To most of the adolescent I interviewed this kind of supportive relationship was enabled. On the other hand as a negative result, it could be seen, that this kind of supportive relationship has not actualized to every child in foster care.

Keywords: social work, child welfare, taking into care, child welfare institution and identity.

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Identiteetti	3
2.2 Identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa	5
2.3 Leimautunut identiteetti	6
2.4 Identiteettityö	9
2.5 Työntekijän suhtautumistapa heijastuu työskentelyyn	11
3 Huostaanotto	12
3.1 Huostaanotto kertomuksina	14
3.2 Huostaanotto seurantatutkimuksissa	15
4 Tutkimusasetelma	18
4.1 Tutkimuskysymykset	19
4.2 Menetelmänä teemahaastattelu	19
4.3 Tapaustudkimus haastateltavia valittaessa	21
4.4 Tutkimuksen eteneminen	23
4.5 Analyysin tekeminen	24
4.6 Näkökulma fenomenologis-hermeneuttinen.....	26
4.7 Tutkimuksen luotettavuus	28
4.8 Tutkielman eettisyys	29
5 Tulosten tarkastelua – mitä nuoret kertoivat?	31
5.1 Ajatuksia ja muistoja liittyen huostaanottoon: ”Ni sit ei voinu asuu koton”	32
5.2 Työntekijöiden käyttämät laatusanat: ”se sano, et mä oo semmone pirtee”	34
5.3 Nuoren omat sanat itsestä: ”ainaki joskus iha kiltti”	35
6 Nuorten kertomaa: Ne työntekijät.....	37
6.1 Sijaishuoltopaikan työntekijät: ”Anut ja Elviirat”	37
6.2 Lastensuojelulaitosten säännöt: ”Natsimeininkii”	42
6.3 Pitikö työntekijän sana: ”Sydänte rikkomus”	48
6.4 ”Hatkaaminen – omat lommat”	51

7. Kannustuksesta kohti selviytymistarinaa	54
7.2 Eväät tulevaisuutta varten – kotitöitä ja laskujen maksua	57
7.3 Jäähyväiset	59
7.4 Kohti selviytymistarinaa: ”nuorii ollaa vielä, ni kerkee tekee vaiks mitä”	61
8. Yhteenveto ja tulosten pohdinta.....	63
Lähteet	68
Liite 1. Saatekirje	73
Liite 2. Haastatteluteemat.....	74
Liite 3. Tutkimuslupa	75

1 Johdanto

Tarkoitukseni on tutkia Pro gradu -tutkielmassani huostassa olleiden nuorten ajatuksia liittyen lastensuojelun työntekijöiden heihin kohdistamiin puhe- ja suhtautumistapoihin. Tutkimusasetelman taustalla on ajatus, että erilaisilla työntekijöiden puhe- ja suhtautumistavoilla voi olla suuri merkitys siihen, millaisina lastensuojelun kohteina olevat nuoret kokevat oman itsensä ja elämänsä. Pro gradu -tutkielmani punaisena lankana on ajatus laitoksessa huostassa olleen nuoren identiteetin ja minäkuvan kehittymisestä. Todellisuuden hahmottamisessa käytän siis identiteetin, leimautuneen identiteetin sekä huostaanoton käsitteitä. Yhtenä lähtöoletuksena on, että huostassa olleen nuoren minäkuva ja identiteetti vaikuttavat niihin valintoihin, jotka määrittelevät nuoren kiinnittymistä yhteiskunnallisiin instituutioihin.

Idea aiheen valinnasta lähti vuoden 2010 joulukuussa ilmestyneestä Kelan *Perhepiirissä* – julkaisusta, jossa Tarja Heino ja Marianne Johnson ovat tutkineet, mitä huostassa olleille lapsille kuuluu nuorina aikuisina. He ovat tutkineet, miten lapsena tai nuorena huostaanotettuina olleet ovat kiinnittyneet huostaanoton jälkeen yhteiskunnallisiin instituutioihin nuorina aikuisina. Instituutiot, joihin he viittaavat ovat perhe, koulutus ja työelämä. Tutkimuksen tulokset kertovat, että varsinkin niillä lapsilla ja nuorilla, jotka huostaanotetaan vasta teini-ikäisinä ja jotka sijoitetaan laitoksiin, on suuri riski syrjäytyä. Heinin ja Johnsonin tutkimuksen tuloksia tukevat myös aiemmin kansainvälisistä tutkimuksista saadut tulokset. (Heino & Johnson 2010.)

Tutkimusten mukaan nuoruudessa tapahtuva minäidentiteetin eli minuutta koskevan jatkuvuuden tunteen eheytyminen katsotaan edellytykseksi aikuisen terveen toimeliaisuuden ja vastuuntunnon kehittymiselle, työuran rakentamiselle sekä läheisten aikuisten ihmissuhteiden luomiselle (mm. Erikson 1968, 1982; Marcia 1980). Työuran rakentuminen ja läheisten aikuisten ihmissuhteiden luominen ovat puolestaan juuri niitä yhteiskunnallisia instituutioita, joista useilla huostaanotetuilla nuorilla on kohonnut riski syrjäytyä.

Kyseessä on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jonka aineistona toimivat huostassa olleiden nuorten kertomukset koskien heidän ajatuksiaan itsestään ja lastensuojelun työntekijöiden heihin kohdentamista puhe- ja suhtautumistavoista. Tutkielmaa varten haastattelin viittä kunnan jälkihuollossa olevaa nuorta. Keskeisenä metodina olen käyttänyt puolistrukturoitua haastattelumenetelmää eli teemahaastattelua. Tutkimukseni viitekehys on hermeneuttis-fenomenologinen eli olen tutkinut nuorten kokemuksia siitä, miten he asiat muistavat suhteessa omaan todellisuuteensa. Mielenkiintoni kohteena on ensisijaisesti ollut lastensuojelun työntekijöiden huostassa olleisiin nuoriin kohdentamat puhe- ja suhtautumistavat. Aineiston analyysin olen tehnyt sisällönanalyysin keinoin.

Aiheen valintaan on taustalla myös vaikuttanut ajatus oman työn kehittamisestä ja pyrkimys hahmottaa joitain niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat huostassa olleen nuoren identiteetin rakentumiseen ja omalta osaltaan mahdollisesti edesauttavat ja vaikuttavat huostaanotettujen nuorten syrjäytymiseen jo nuorina aikuisina.

Tulevana sosiaalityöntekijänä minua kiinnostaa identiteetin kehittyminen ja erityisesti sen mahdollinen vaikutus niihin valintoihin, joita ihminen tekee muuttaessaan pois kotoa sekä kiinnittyessään yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten opiskeluun, työhön ja perheeseen. Sosiaalityön asiakkaat ovat usein yhteiskunnasta syrjäytyneitä. Seurantatutkimusten mukaan varsinkin laitoksiin huostaanotetuilla nuorilla on suuri riski syrjäytyä yhteiskunnallisista instituutioista.

Aihe kiinnostaa itseäni myös sen takia, että kyse on huostaanotettujen nuorten ainutkertaisesta elämästä, jonka suunta näyttää monesti olevan ”valittu heille” jo etukäteen ilman, että he tietoisesti pystyvät vaikuttamaan siihen ja sen kulkuun. Kuten Jahnukainen, Kekoni ja Pösö (2004, 17) huomauttavat, yksittäisten yksilöiden elämässä tämä tuottaa kipua. He myös kirjoittavat, ettemme ole vielä onnistuneet ratkaisemaan keinoja ja tapaa, miten sosiaaliin normeihin sitoudutaan ja miten tätä sitoutumista tuotetaan nuoruuden instituutioissa.

Aiheen valinta liittyy lisäksi sosiaalityön arvoihin, eettisiin periaatteisiin ja ajatukseen työn reflektiivisestä luonteesta. Karvisen (1993) mukaan periaatteitaan toteuttavan sosiaalityön tehtävänä on tukea ja edistää ihmisen omien voimavarojen käyttämistä ja itsenäistä selviytymistä. Pohjola (2006, 42) kirjoittaa puolestaan, että auttamistyön

tavoitteena on tuottaa tai lisätä hyvää. Pohjola (mt., 46) jatkaa, että ammatillisessa auttamistyössä ammattitaidon yksi keskeinen kriteeri on ihmisen eettinen kohtaaminen. Tällä hän tarkoittaa menemistä hyväksi tarkoitettujen periaatteiden sisälle, niiden herkkää tunnustelua, eettisesti kestävien valintojen pohtimista sekä oman ammatillisuuden ja osaamisen laittamista ääriään myöten likoon. Raunio (2004, 124) puolestaan kirjoittaa reflektiivisyyden olevan taitavan ammattilaisen tuntomerkki. Sosiaalityö edellyttää työntekijältään jatkuvaa valmiutta kyseenalaistaa omaa toimintaansa ja oppia kokemuksesta. Työntekijä tulee myös pohtia, mitä hän on tekemässä, miksi ja millä mahdollisilla seurauksilla. (Mt.) Ymmärrys taustalla vaikuttavista syistä ja seurauksista edesauttaa sosiaalityön arvojen, eettisten periaatteiden ja reflektiivisen työtteen toteutumista. Arvojen, eettisten periaatteiden ja reflektiivisen työtteen toteutuessa, seurauksena saattaa olla interventio, joka on asiakkaan elämää rakentava sekä häntä valtaistava.

Aloitin pro gradu -tutkielmani esittelemällä keskeisiä käyttämiäni käsitteitä kuten identiteetti, leimautunut identiteetti ja huostaanotto. Tämän jälkeen käsittelen huostaanottoon liittyen aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja seurantatutkimuksia. Tämän jälkeen esittelen tutkimusasetelman ja sen, miten tutkielmani on edennyt. Lopuksi esittelen tutkimustulokset ja yhteenvedon pohdintoineen.

2 Identiteetti

Erik H. Erikson oli ensimmäinen, joka psykologian tieteenalalla esitteli toisen maailmansodan jälkeen käsitteen identiteetti. Eriksonin (1968) mukaan yksilöä voidaan ymmärtää parhaiten ottamalla huomioon sekä hänen elämäkokemuksensa, että se historiallinen konteksti, jossa ihminen elää. Erikson uskoi myös, että ihmisen sisäisten voimien kasvaminen ja yksilöllisyyden tunteen voimistuminen saavat nuoren ihmisen etsimään itseään, elämänfilosofiaansa, ammattia ja elämäntapaansa. Itsensä etsimisprosessissa yksilö ottaa suunnan elämälleen ja jäsentää samalla jonkinlaisen toimivan ykseydentunteen: identiteetin. (Erikson 1968.)

Eriksonin (1968) mukaan identiteetti kasvaa ja kehittyy aina vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Vaikka identiteetti rakentuakseen tarvitsee vuorovaikutusta muiden

kanssa, niin se ei kuitenkaan ole pelkistettävissä ainoastaan yhteisön tunnustamaksi asemaksi tai tietylle ryhmälle tyypilliseksi ominaisuuksiksi ja arvoiksi. Identiteetin kehittymiseen vaikuttavat myös yksilön biologiset ja psykologiset ominaisuudet, kuten temperamentti, yksilölliset ja ainutlaatuiset psykologiset tarpeet, kiinnostukset ja puolustusmekanismit, sekä sosiokulttuurinen ympäristö, jossa henkilö toimii. (Erikson 1968.)

Fadjukov (2009, 179) puolestaan kirjoittaa, että identiteetin rakentumisessa on kyse käsityksen muodostamisesta omasta yksilöllisyydestä, omista arvoista ja niistä päämääristä, joihin ihminen elämässään pyrkii. Kulttuuri, johon lukeutuvat esimerkiksi yhteiskunta ja lähiyhteisö, asettavat taas ne rajat, joissa identiteetin etsiminen on mahdollista. Identiteetti rakentuukin aina yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosessina. (Fadjukov 2009, 179.)

Identiteetin käsitettä on Eriksonin määrittelyn jälkeen käytetty monin erilaisin painotuksin. Yksi näistä painotuksista on James E. Marcian esittämä. Marcia (1980, 161) jakaa ihmisen identiteetin neljään eri tasoon. Nämä tasot kuvaavat identiteetin kehitystä lapsuudesta aikuisuuteen, mutta näitä kaikkia eri tasoja esiintyy myös aikuisilla.

Selkiintymättömässä identiteetissä (identity diffusion) yksilöllä ei ole selkeää näkemystä omasta arvomaailmastaan, eikä esimerkiksi siitä, mitä hän haluaa parisuhteelta tai uralta, ja hän suhtautuukin näihin välinpitämättömästi. Tämä taso on kaikista kehittymättömin ja tyypillinen pienelle lapselle. Omaksuttu identiteetti (foreclosure) taas tarkoittaa, että yksilö on ilman eri vaihtoehtojen vertailua omaksunut perheensä tai muun viiteryhmän näkemykset ja normit sekä sitoutunut niihin. Viiteryhmä voi olla yhteiskunnassamme vallitsevan kulttuurin mukainen tai sen vastainen. Etsivässä identiteetissä (moratorium) yksilö pyrkii aktiivisesti löytämään ja muodostamaan oman näkemyksen ja hän uskaltaa kyseenalaistaa niin muiden ajattelua kuin omaansakin. Etsivä identiteetti kuuluu tyypillisesti nuoruuteen, mutta se saattaa toistua myös myöhemmin aikuisuudessa elämän muutostilanteissa. Saavutetussa identiteetissä (identity achievement) yksilö on aktiivisesti rakentanut omaa identiteettiään ja näkemystään pohtimalla, kyseenalaistamalla ja vertailemalla erilaisia

näkemyksiä etsintävaiheen kautta. Saavutettu identiteetti onkin useissa tutkimuksissa osoitettu yksilön voimavaraksi (Ks. Marcia 1980; Fadjukoff 2009).

2.2 Identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa

”Ollessani 13-vuotias, lastenkodin johtajatar sanoi minulle, että minusta ei tule koskaan mitään, vaan hullu niin kuin äidistäni. Ihan näitä sanoja hän käytti.”

Nimimerkki tyttö vm-54 (Bardy ym. 2000, 95.)

Koska kukaan meistä ei elä tyhjiössä, olemme kaiken aikaa alttiina kulttuurin, ympäröivän yhteisön ja ympäristömme vaikutteille. Järventie (2001, 109) huomauttaa, että itseä koskeva kokemus ja tieto eivät ilmaannu hetkessä jostakin, ne eivät ala olla olemassa yllättäen eräänä päivänä. Minän, (identiteetin) rakentuminen alkaa jo syntymästä. Holmila, Bardy ja Kouvonen (2008, 421) kirjoittavat sosiaalisesta perimästä, jolla he tarkoittavat erityisesti ongelmien siirtymistä vanhemmilta lapsille. He esittävät myös, että sosiaalinen perimä voi perustua oppimiseen tai lapsuudessa koettuihin kasvua ja kehitystä haittaaviin kokemuksiin. Järventie (2001, 114) puolestaan kirjoittaa hoitavan vanhemman tunnemuistissa olevasta oman olemassaolon varhaisesta kokemuksesta, joka on ensimmäinen välittävä linkki, jonka kautta myös hyvän tai huonon lapsuuden sisällöt voivat siirtyä sosiaalisena perimänä psyykkiseen järjestelmään.

Identiteetin rakentumisessa on kyse käsityksen muodostamisesta omasta itsestä, yksilöllisyydestä, omista arvoista ja niistä päämääristä, joihin ihminen elämässään pyrkii. Kulttuuri, johon lukeutuvat esimerkiksi yhteiskunta ja lähiyhteisö, asettaa taas ne rajat, joissa identiteetin etsiminen on mahdollista. Identiteetti rakentuukin aina yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosessina. (Fadjukov 2009, 179.) Järventie (2001, 111) puolestaan esittää, että yksilöllisyys syntyy sosiaalisuudesta, ja lapsen kannalta tärkeä kysymys onkin millaista elämän alun sosiaalinen yhteys on. Järventie (2011, 113) jatkaa vielä, että riippuu pitkälti perushoivasta, millaisiksi itse ja identiteetti sisällöltään muodostuvat.

2.3 Leimautunut identiteetti

”Tosin ei pidä unohtaa ala-asteaika, jolloin sain kuulla muilta lapsilta lastenkotilaisuudesta haukkuma mielessä. Pitkään uskoin siihen, että luokkakaverit olivat oikeassa sanoessaan minun ansaitsevan lastenkotiin, koska olin ollut niin huono ja paha ihminen vanhemmilleni.”

Nimimerkki Kuutamotyttö (Bardy ym. 2000, 58.)

Tässä kappaleessa pyrkimyksenäni on hahmottaa niitä mahdollisia mekanismeja, joista saattaisi seurata, että yksilön identiteetti rakentuukin sellaiseksi, että se ei liitäkään yksilöä yhteisöön vaan sen vaikutuksesta yksilö jää yhteisön ulkopuolelle – syrjäytyy, tai liittyy yksilön syrjäytyneiden yhteisöön.

Jokinen, Huttunen ja Kulmala (2004, 11) kirjoittavat, että identiteetin rakentuminen kietoutuu monin tavoin kysymykseen vallasta sekä siitä, kenellä tai millä ryhmällä ylipäätään on mahdollisuuksia osallistua kamppailuun merkityksistä. Jokinen ym. (2004, 10–11) kiinnittävät huomionsa siihen, että keskustaa ja marginaalia tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti arkipäivän käytännöissä. Keskustan ja marginaalin -käsitteellä Jokinen ym. viittanevat ajatukseen keskustassa olevista, joilla on valta määrittää käsityksiä ja marginaalissa elävät syrjäytetyt, joilla tätä valtaa ei ole. Näin rakennetaan käsitystä siitä keitä me ihmiset olemme. Näissä arkipäivän käytännöissä rakennetaan eroja suhteessa toisiin ja samalla rakennetaan omaa sekä toisten identiteettiä. Tähän sisältyy käsitys sekä omasta että toiselle kuuluvasta paikasta ja näihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Eroja toistemme välille rakennetaan esimerkiksi yhteiskunnallisen aseman, sukupuolen, sukupolven, seksuaalisen suuntautumisen tai jonkin organisaation asiakkuuden avulla. Näitä ihmisten välisiä eroja tuotetaan paitsi puheella ja eleillä niin myös ei-kielellisellä toiminnalla. (Jokinen ym. 2004, 10–11.)

Pohjola (2006, 44) puolestaan kirjoittaa, että normaalisuuden kaipuuseen liittyvän määrittelyvallan seurauksena syntyy asiakkaiden nimeämisen kategorioita. Asiakkaista tulee ongelmankantajia, ja heidän ajatellaan ehkä myös ihmisinä olevan ongelmallisia. Tästä saattaa seurata, ettei heitä nähdä välttämättä enää yksilöinä, vaan diagnoosinimikkeensä ilmaiseaman ryhmän edustajina. Ulkopuoliset saattavat ottaa

myös vallan määrittää, miten heidän tulisi elää. Valta nimetä luo erilaisuutta ja eriarvoisuutta. Pohjola (mt., 45) kirjoittaa pahan säikeistä, joita hänen mukaansa tilanteeseen tuo se, jos ihminen kadotetaan näiden nimikkeiden taa. Heikoissa asemassa olevat ihmiset saattavat menettää tämän seurauksena mahdollisuuden itsensä olemiseen. Tässä on Pohjolan mukaan kyse Erving Goffmanin (1969) klassisesta ilmauksesta koskien minuuden riistämistä. (Pohjola 2006, 44–45, ks. myös Goffman 1969.)

Kulmala (2004, 239) kirjoittaa, että identiteetti on jotain sellaista, mikä on jatkuvasti läsnä jokapäiväisessä elämässä, sillä ihminen rakentaa identiteettiään vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kulmala (mt.) jatkaa, että ympäröivä yhteisö on keskeinen oman itsen määrittelylle, identiteetin rakentumiselle. Identiteetin rakentumiseen vaikuttavat myös Kulmalan mukaan yleisellä tasolla vallalla olevat keskustelut ja käsitykset asioista. (Mt.) Juhila (2004, 29) puolestaan kirjoittaa identiteetin muovautumisesta, että identiteetit ovat keksintöjä ja ne rakentuvat dialogisesti. Vallalla olevat keskustelut ja käsitykset liittyvät yleensä tiiviisti kulttuuriin ja kulttuuri puolestaan vaikuttaa minän rakentumiseen ja muovaa siten myös identiteettiä.

Koska yksilö siis rakentaa identiteettiään vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteisön ja kulttuurin kanssa, sillä millaisia nämä yhteisö ja kulttuuri ovat, on suuri merkitys. Kulmala (2004, 239) kirjoittaaakin, että oman itsensä määrittelyllä ja määrittelyillä on erilaisia seurauksia ja monenlaisia merkityksiä ihmiselle elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Ulkoapäin tulevilla määrittelyillä voi olla voima rajata ihmisen mahdollisuuksia tehdä päätöksiä oman elämänsä suhteen, tai määrittely voi jopa totaalaisesti sulkea reittejä (Gergen 1999; ks. myös Kulmala 2004). Tästä on kyse, kun ihminen kategorisoidaan tiettytyypiseksi tai tiettytyypiseen ryhmään kuuluvaksi (Kulmala 2004).

Kategorisointi taas on inhimillinen tapa jäsentää ajatuksia ja maailmankuvaa. Kategorioihin liittyvä tieto auttaa rakentamaan ymmärrystä yhteiskunnasta, sekä itsestämme ja toisista. Kuullessamme jostain ihmisestä, meillä on taipumus nopeastikin saamiemme tietojen pohjalta liittää hänet johonkin kategoriaan. Ihmisen sijoittaminen johonkin kategoriaan helpottaa suunnistamistamme, se antaa ikään kuin vinkkejä siitä,

mitä meidän pitäisi tuosta henkilöstä ajatella ja miten häneen suhtautua. Kategoriat auttavat suunnistamisessa sen vuoksi, että niiden määritelmät sisältävät tiettyjä ominaisuuksia ja toimintoja, joita oletamme kategoriaan liitettyllä henkilöllä olevan. Ihmisen sijoittamisella johonkin kategoriaan tuotetaan sosiaalisia identiteettejä, jotka voivat olla yksilöä leimaavia. Huomioitavaa on kuitenkin, että paitsi kategoriat kuljettavat mukanaan yhteisesti jaettua tietoa, niin ne ovat kuitenkin kulttuurisidonnaisia sekä aikaan ja paikkaan liittyviä. (Juhila 2004, 22–23.)

Juhila ym. (2003, 13 ref; Kulmala 2004, 239) kiinnittävät huomionsa myös siihen, että ihmisten määrittely ja varsinkin ammattilaisten käyttämät kategoriat saavat usein nimensä ongelmista, joita näihin ryhmiin kuuluviin ihmisiin liitetään, jolloin ongelmat myös määrittävät heitä hallitsevasti ja peittävät alleen ihmisten muita, yksilöllisempiä ominaisuuksia. Juhila puhuu näihin ryhmiin kuuluvista ihmisistä, joilla hän tarkoittaa esimerkiksi sosiaalihuollon asiakkaita, mielisairaita, alkoholisteja jne. Ammattilaisilla hän taas tarkoittanee lähinnä auttamistyötä ammatikseen tekeviä. Pösö (2006, 112) taas kirjoittaa leimaamisteorian historiasta, että sitä on aikanaan pidetty radikaalina teoriana, koska teoria korostaa sosiaalisten vuorovaikutusprosessien osallisuutta poikkeavuuden ja sosiaalisten ongelmien synnyssä. Tämän näkemyksen mukaan poikkeavuutta ei ole olemassakaan ilman ”muita”.

Jos vuorovaikutus ympäröivän yhteisön kanssa on yksilöä voimakkaasti kategorisoivaa ja siten häntä leimaavaa, seurauksena saattaa olla juuri leimautunut identiteetti. Riitta Granfelt (1998, 96) esittääkin, että yleisesti ottaen ongelmalähtöinen tarkastelu liittyy siihen keskusteluun, jossa kategorisoinnin nähdään tuottavan leimautumista, toiseutta ja erilaisuutta. Leimautuminen puolestaan on yhteydessä siihen ulkoapäin tuotettuun identiteettiin, joka ihmiselle on annettu. Leimautuminen todellistuu sosiaalisissa suhteissa eikä yksittäisissä ihmisissä persoonallisuuksina. (Granfelt 1998, 95–96.)

Tilanteen suhteellistamiseksi on kuitenkin hyvä huomioida, kuten Juhilakin (2004, 22–23) kirjoittaa, että kategoriat tosiaan kuljettavat mukanaan yhteisesti jaettua tietoa, niin ne ovat myös kulttuuriin ja aikaan sekä paikkaan sidonnaisia. Eli kyseessä ei ole yksistään sosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden tuottamaa ”todellisuutta”, vaan työntekijät ovat osa sitä.

2.4 Identiteettityö

”Kaikki on mulle tärkeintä: noi valokuvat ja yhdessäolo ja kaikki mitä me tehdään siellä. Ei vois kuvata sellasen kanssa, jota ei tunne.”

Petra Parvikoski (Savolainen 2008)

Parvikosken lainaus on Miina Savolaisen kirjasta ”Maailman ihanin tyttö”. Savolainen puhuu voimauttavasta valokuvasta ja kirjoittaa valokuvaavansa nuoria tukeakseen huostaanotettujen nuorten identiteetin kehittymistä. Savolainen (2008, 145–147) kirjoittaa, että elämään kuuluu hylkäämisen ja hyväksynnän draama, ulkopuoliseksi ja näkymättömäksi jäämisen kipu sekä syvä tarve tulla kokonaan rakastetuksi ja nähdyksi. Savolaisen mukaan jokainen ihminen joutuu rakentamaan minäkuvansa näiden vastavoimien välissä. Matkaeväitä ei kuitenkaan jaeta tasan ja jos vaaka notkuu loputtomien hylkäämisten painosta, on vaikea oppia luottamaan omiin mahdollisuuksiin. Savolainen jatkaa, että kaltoin kohdeltu lapsi joutuu tekemään aikuiseksi kasvaessaan kohtuuttoman suuren työn voidakseen uskoa oikeuteensa saada hyvä elämä. Savolainen pohtii tekstissään tehtävänsä lastensuojelulaitoksen työntekijänä. Hänen mukaansa ainoa asia, johon hoitajana hänen oli kyettävä, oli todistaa lapselle hänen erityisyytensä. Työntekijän tuli välittää lapselle, että tämän olemassaolo oli iloksi muille ihmisille ja että tämä ansaitsi tulla kohdelluksi hyvin.

Savolainen (2008, 147) kirjoittaa kuitenkin, että hänen mielestään lastenkodissa on vaikeaa parantaa sanoilla, koska asiat, joista pitäisi puhua, ovat niin kipeitä ja häpäiseviä, että ääneen lausuttuina ne haavoittavat lisää ja saavat lapset perääntymään kuoreensa.

Lapsella ei ole syntyessään valmista käsitystä siitä, millainen hän on. Käsitys itsestä rakentuu toisten ihmisten katseista, kosketuksista, äänenpainoista ja läsnäolosta. Kun lapsi tulee nähdyksi ja kohdatuksi, se kertoo lapselle, että hän on arvokas muille kaikkine puolineen, tunteineen ja tarpeineen. Pelkästään katsominen ja nähdyksi tuleminen ovat syvästi merkityksellisiä yhteyden tai ulkopuolisuuden kokemuksen rakentamisessa. Vastavuoroisella ja rakastavalla katseella voi välittää toiselle, että pitää häntä korvaamattomana. Katseella voi myös mitätöidä, osoittaa halveksuntaa tai alistaa

toisen pelkäksi kohteeksi. Jokaisella ihmisellä on olemassa muistijälki siitä, miten hän on nähnyt maailman ja miten hän on tullut nähdyksi, liitetyksi toisiin ihmisiin. Tämän kertautuessa, katsotuksi tulemisen kokemukset ikään kuin kirjoittavat ihmisen mieleen kertomusta siitä, mitä hänen olemassaolonsa merkitsee muille. Kun tämä katseiden sidos on vääristynyt ja hierarkiaan pohjautuva, ihminen näkee maailman lohduttomana ja toiset ihmiset pahoina. (Savolainen 2008, 165–166.)

Cacciatore, Korteniemi-Poikela ja Huovinen (2008, 8) kirjoittavat aiheesta, että itsetunnon ravitseminen ja rakentaminen on ensiarvoisen tärkeää siksi, että toimiva itsetunto edistää kasvua tasapainoiseksi ihmiseksi. Heidän mukaansa lapsen kasvaessa hänen minäkuvansa kehittyy ja muovautuu. Oikein tuettuna jokaisesta lapsesta voi kasvaa itseään arvostava, itsensä kanssa pärjäävä ja tyytyväinen ihminen.

Cacciatore ym. (2008, 56) puhuvat itsetunnon ja persoonallisuuden ravinteista. Heidän mukaansa niitä on kaksi yli muiden. Toinen on vuorovaikutus ja toinen on omat pohdinnat. Ihmisen persoonallisuus voi kasvaa ja kehittyä vain vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tämän lisäksi tarvitaan omia pohdintoja ja mielikuvia. Näiden kautta rakentuu sisäinen vahvuus, itsetuntemus, usko ja luottamus omaan selviytymiseen. Yksinkertaistaen – vuorovaikutus on tekemisissä olemista ihmisten kanssa.

Cacciatore ym. (2008, 168–169) kirjoittavat Savolaisen lailla parantavasta katseesta. He vievät sen kuitenkin asteen pidemmälle ja sanovat, että kuka tahansa voi päättää lähteä tukemaan jonkun itsetuntoa. Työ lähtee siitä, että ottaa käyttöön iloisen kohtaamisen ilmeen. Cacciatore ym. mukaan se on tehokas työkalu, joka toimii sataprosenttisesti. Vuorovaikutus pitää aina sisällään voimansiirtoa. Tämä tarkoittaa sitä, että kun katsomme toisiamme silmiin, puhumme ja ilmehdimme, signaalit alkavat lentämään aivoissa. Aivot alkavat käsitellä niitä ja esimerkiksi puhuttaessa reippaalla ja kannustavalla äänellä mukavista asioista, kuulijan aivoissa voi mitata sähkömagneettisia myrskyjä, hormonaalisia huippuja sekä lämpötila- ja verenkiertomuutoksia. Iloisen kohtaamisen ilme on siis nopein ja tehokkain tapa vaikuttaa toisen ihmisen sisätilaan ja hänen sisäiseen vahvuuteensa. Vuorovaikutuksella on voima myös murentaa itsetuntoa. Vihainen ilme, nöyryytys, tyllyys, töykeys ja iva ovat voimakkaita aseita, joita kannattaa varoa. (Cacciatore ym. 2008, 168–169.)

Cacciatore ym. (2008, 170) huomauttavat vielä, että nuoret, joiden identiteetti rakentuu kielteisestä palautteesta, ovat usein riskikäyttäytyjiä. Nämä nuoret tarvitsevatkin muistutuksen siitä, että he ovat kokonaan hyviä, vaikka teot olisivat välillä pahoja.

2.5 Työntekijän suhtautumistapa heijastuu työskentelyyn

Blomberg, Kallio ja Kroll (2010, 589) ovat tutkineet sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä köyhyyden syistä. He arvioivat, että näillä mielipiteillä on vaikutusta siihen, millaisia palveluja sosiaalityöntekijät tarjoavat, keitä he auttavat aktiivisimmin ja miten he suhtautuvat asiakkaisiinsa erilaisissa auttamistilanteissa. He (mt.) kirjoittavat lisäksi, että tietyissä rajoissa sosiaalityöntekijöillä on valta määrittää, miten he työtään tekevät. Pohjola (2006, 50) kirjoittaa puolestaan, että työntekijän suhtautumistapa heijastuu suoraan asiakkaan kanssa työskentelyyn. Pohjola (2006) jatkaa työntekijöiden suhtautumistavoista, että ne voivat saada pahan ilmiasuja auttamiseen ja hyvään tarkoitettuun toimintaan. Auttamissuhteeseen sisältyy rakenteellista valtaa sekä valtaa määrittää normaalisuutta ja norminmukaisuutta. Yhteiskunnallisesti tämä voi olla tarkoituksenmukaista, mutta asiakassuhteessa sillä on vaarana muuttua ihmisen elämän ja valintojen moralisoinniksi. Tästä puolestaan saattaa seurata ihmisen hädän ja avun tarpeen selittäminen yksinkertaisimmillaan asiakkaan olemuksellisilla piirteillä, väärillä valinnoilla tai muuten omasta syystä. Pösö (2006, 113) menee vielä pidemmälle ja kirjoittaa, että sosiaalityö voi olla ja on yksi leimaajista. Näihin tuloksiin ja arvioihin peilaten onkin mielestäni tärkeää, että sosiaalityöntekijä työtä tehdessään tiedostaa olevansa asiakkaan kanssa vuorovaikutussuhteessa ja samalla osallistuvansa asiakkaansa identiteetin rakentamiseen tai pahimmillaan leimatun identiteetin rakentamiseen ja uusintamiseen.

3 Huostaanotto

”Huostaanotto on järkyttävä, repivä, ja kauhea asia. Se ei poista sitä, etteikö huostaanotto ole myös välttämätön toimintatapa joissakin tilanteissa. Siitä huolimatta on hirvittävää joutua revityksi pois äitinsä (isänsä) luota. On hirvittävää joutua itse haluamaan pois kotoa. On hirveää joutua kääntymään omaa äitiään vastaan.”

Petra Karhu (2000, 115.)

Heino ja Johnson (2010, 266) kirjoittavat, että lasten pahoinvointia ja syrjäytymistä kuvaavana indikaattorina on usein käytetty sekä lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrää että erityisesti huostassa olevien lasten määrää.

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 1§). Jotta päädyttäisiin lapsen huostaanottoon, on paljon tarvinnut tapahtua ennen sitä. Huostaanottoon päädytään jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. (Lastensuojelulaki 40§.) Huostaanotto itsessään on aina viimesijainen toimi. Tilanteeseen on päädytty, kun erityisetkään lastensuojelun avohuollon tukitoimet ja sosiaalityö eivät ole riittäneet, ja lapsen edun toteutuminen edellyttää kiireellisiä turvaamistoimia sekä lapsen huostaanottoa. (Heino & Johnson 2010, 267.)

Heino ja Johnson (2010, 271) kirjoittavat myös, että ketä tahansa lasta tai nuorta ei oteta huostaan. Kysymyksessä on valikoitunut ryhmä, jonka lähtökohdat ovat huomattavasti väestön muita lapsia ja nuoria heikommät. Huostaanotettujen lasten ja nuorten vanhemmissa on huomattavasti enemmän toimeentulotuen ja sosiaaliavun saajia, heistä suurempi osa on naimattomia tai eronneita sekä vähän koulutettuja ja huonotuloisia. (Heino & Johnson 2010, 271.)

Heino (2009, 202) kirjoittaa, että vaikka kaiken ikäisten lasten huostaanotot ovat lisääntyneet, suhteellisesti eniten ovat kuitenkin lisääntyneet murrosikäisten lasten huostaanotot. Lisäksi Heino (2009, 207) jatkaa, että lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja perheiden erilaisuus suhteessa koko väestön lasten ja perheiden elämäntilanteeseen ja hyvinvointiin tulee hänen tutkimuksessaan selkeästi esiin. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten elämäntilanne on polarisoitunut suhteessa väestön lapsiin. Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi on jo lähtökohtaisesti perhetaustaltaan eriarvoisessa asemassa. Heinon (mt.) tutkimuksesta näkyy, että huostaanotetuista lapsista vain joka neljäs on lähtöisin ydinperheestä, jossa on molemmat vanhemmat. Lisäksi lastensuojelun asiakkaaksi tulleet lapset ovat useimmiten köyhästä perheestä. Tilastot kertoivat myös huostaanotetun lapsen vanhempien työmarkkina-aseman olevan heikompi kuin väestön yleensä.

Heino (2009, 208) kuvaa tilanteiden, joissa lastensuojeluasiakkuus on alkanut ja jossa on päädytty huostaanottoon, olevan lapsi- ja perhesuhteiltaan vaihtuvia ja moninaisia. Lasten elämäntilanteet ja elinolosuhteet ovat myös sisältäneet monia riskejä ja vaaroja lapsen terveyden ja kehityksen suhteen. Vaikka lapsen tilanne huostaanoton aikana parantuukin, niin se ei kuitenkaan tarkoita vielä sitä, että lapsi olisi kuronut kiinni hyvinvointierot muihin lapsiin verrattuna. Se ei myöskään tarkoita sitä, että lapsi voisi hyvin. Lastensuojelun seurantatutkimuksista on lisäksi löydettävissä ”kolmannes-sääntö”. Tämä sääntö pitää sisällään, että kolmannes lapsista selviää ja menestyy aikuisena hyvin, toisella kolmanneksella menee ajoittain hyvin, ajoittain huonosti ja toisella kolmanneksella menee huonosti. Lastensuojelun asiakkuus ei muodostakaan yhtä kuvaa eikä profiilia. (Heino 2009, 208–210.)

Lasten huostaanotot ja sijoitukset kodin ulkopuolelle ovat lisääntyneet 1990-luvun lopulta alkaen. Vuonna 2008 oli Suomessa kodin ulkopuolelle sijoitettuna 16 608 lasta ja nuorta, tämä on 1,3 prosenttia kaikista alaikäisistä. Huostaanotettuina heistä oli 10 716 lasta. Eniten on kasvanut 16–17-vuotiaiden nuorten osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista ja huostaanotetuista. (Lastensuojelu 2009.)

3.1 Huostaanotto kertomuksina

Eronen (2004) on peilannut huostaanotettujen kertomuksia häpeän kokemusten kautta ja tutkinut miten häpeä säätelee suhdetta muihin ja itseen. Eronen tutkimuksen motivaationa oli halu ymmärtää paremmin asiakkaan näkökulmaa lastensuojeluun liittyvistä hankalista tunteista, niiden kanssa elämistä sekä niiden työstämistä. Eronen ”etsijöiksi” nimeämä ryhmä liittyy huostassa olemiseen voimakasta leimatuksi tulemisen vastustusta ja vihaa. ”Etsijät” ovat liittäneet häpeän tunteen eristäviin, mitätöiviin ja esineistäviin suhteisiin, joissa he ovat joutuneet puolustautumaan vihalla tai pakenemalla. Eronen ”kiusatuksi” nimeämä ryhmä taas on liittänyt häpeän tunteen turvattomiin ja alistaviin suhteisiin, joista he ovat olleet riippuvaisia. ”Tyytyväisten” ryhmä on kokenut häpeää episodisesti ja ”rikkaiden” ryhmällä häpeä on toiminut sovinnon edellytyksenä. (Eronen 2004, 359–378.)

Levin (2004) kirjoittaa huostaanotetun nuoren kokemuksista ruotsalaisessa nuorisokodissa. Levinin (2004, 275) tulosten mukaan laitossijoituksen pakkotoimenpideluonne asetti nuoret alistettuun asemaan, ja he kokivat olevansa pelkkiä hoidon objekteja. Nuorisokodin hoito tarkoitti Levinin (mt.) mukaan nuorille lähinnä alistamista ja heidän oman sosiaalisen vähäarvoisuutensa korostamista sekä vahvistamista. Kolikon yhdeksi puoleksi Levin nimeää nuorten elämisen eristettyinä muusta yhteiskunnasta ja heidän kohtelemisensa vastuuttomina lapsina sekä heidän elämänsä kriminalisoiminen ja laitostaminen. Kolikon toisena puolena oli valtava parannus niihin olosuhteisiin, joissa nuoret olivat joutuneet elämään ennen laitossijoitusta. Levin (2004, 281) myös päätteli tutkimuksensa perusteella, että nuorisokodin muutoksen ensisijainen päämäärä oli nuoren sopeuttaminen laitokseen ja tämän käyttäytyminen siellä odotusten mukaisesti.

Kekoni (2004, 331–352) puolestaan on omassa tutkimuksessaan hakenut haastatteluteksteistä erilaisia kertomuksia koulukodista ja siitä, miten koulukotikokemus on vaikuttanut nuoren koulukodin jälkeiseen elämään. Kekonin (mt.) mukaan haastatteluteksteistä oli löydettävissä kolme erilaista kertomisen tapaa, jotka hän oli päättänyt nimeämään kertomuksiksi koulukodista ”asennekysymyksenä”, ”kaiken pahan alkuna” ja ”leimana”. Kekoni (2004, 349–350) esittää, että näitä kolmea eri kertomisen

tapaa ja niiden suhdetta syrjäytymiskokemukseen voitaisiin havainnollistaa erilaisin kuvioin. Ensimmäinen kuvio kertoo koulukotiin asennekysymyksenä suhtautuvista nuorista, joiden syrjäytymiskehitystä kuvaava, alaspäin suuntaava nuoli pysähtyy koulukotiin ja lähtee sen jälkeen hienoiseen nousuun. Näillä, jotka ovat suhtautuneet koulukotisijoitukseen asennekysymyksenä, ei ole ollut suuria vaikeuksia yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Toisen kuvion piirtävät koulukodin kaiken pahan alkuna kokeneet nuoret, joiden syrjäytymiskehitystä kuvaava nuoli laskee jyrkistyen koulukotijakson seurauksena. Lasku tasaantuu tai nousu alkaa vasta myöhemmin ehkä useiden vuosien kuluttua koulukotijaksosta. Kolmas kuvio kertoo koulukotijakson leimaavana kokevien nuorten kuviosta, jossa syrjäytymiskehitystä kuvaavan nuolen suunta vaihtuu useaan otteeseen. Laskusuuntaus on voinut tasaantua tai lähteä nousuun koulukotisijoituksesta. Kuitenkin leimaava kokemus on saattanut vahvistaa syrjäytymiskehitystä uudelleen. (Kekoni 2004, 349–350.)

Kekoni (2004, 350) kirjoittaa myös, että leimaamiseen liittyvä syrjäytymiskokemus onkin erityisen ongelmallinen siinä mielessä, että syyt syrjäytymiskokemusta ylläpitävään leimaamiseen ovat yksilön elämänhistoriassa. Hän jatkaa, että menneisyyttä on mahdoton muuttaa, ja arvelee siten, että siksi myös leimautumiseen perustuvaan syrjäytymiskokemukseen on vaikea puuttua.

3.2 Huostaanotto seurantatutkimuksissa

Tuija Eronen (2013, 3) kirjoittaa tekemästään seurantatutkimuksesta ”Viisi vuotta huostaanotosta”, että sen päätehtävänä oli tuottaa tietoa huostaanotettujen lasten selviämisestä, syrjäytymisestä ja siitä, mitä tapahtuu huostaanoton jälkeen. Olen valikoinut tutkielmassani käyttämiä huostaanoton seurantatutkimuksia samaisilla kriteereillä eli käytän käsitettä seurantatutkimus vastaamaan kysymyksiin: miten seurantatutkimusten mukaan huostaanotetut lapset ovat selviytyneet, mahdollisesti syrjäytyneet ja mitä heille on tapahtunut huostaanoton jälkeen.

Jahnukainen (2004, 45) on tehnyt seurantatutkimusta koulukotiin sijoitettujen nuorten elämästä. Tämän seurantatutkimuksen satona Jahnukainen on havainnut, että koulukotiin sijoitetut ovat siirtyneet asumaan omaan asuntoon selvästi nuorempana kuin keskimäärin. Koulutukseen hakeutumisen suhteen koulukotiin sijoitettujen tilanne oli selvästi valoisampi kuin koulutuksen loppuunsaattamisen osalta. Koulutuksen loppuunsaattaminen on Jahnukaisen tutkimuksen mukaan koulukotiin sijoitetuilla harvinaisempaa kuin vastaavassa ikäluokassa yleensä. Koulukotisijoituksen jälkeen oli havaittavissa erilaisia elämäntilanteita. Poikien keskuudessa esimerkiksi rikosuralle siirtyminen oli Jahnukaisen tutkimuksen keskeisten tulosten mukaan yleinen vaihtoehto. Jahnukaisen tutkimuksen mukaan lähes kaikilla koulukotiin sijoitetuilla nuorilla oli ainakin aluksi ollut vaikeuksia löytää omaa paikkaansa laitosjakson jälkeen. Tutkimuksen perusteella huostanotetuilla nuorilla on mahdollisuuksia nousta myöhemmässä elämänvaiheessa rikos- ja päihdekierteestä yhteiskunnan jäsenyksi toimintamalleihin. (Jahnukainen 2004.)

Heinon ja Johnsonin (2010) seurantatutkimus puolestaan on ainutlaatuinen Suomessa. Se on kokonaisaineistoon perustuva seurantatutkimus, jonka he ovat tehneet valtakunnallisia rekistereitä yhdistämällä. Heidän mukaansa Suomessa tehty lastensuojelututkimus on ollut fragmentaarista ja pienimuotoista. Heidän (Mt.) tutkimuksensa mukaan huostassa olleiden osallistuminen tutkintoon tähtäävään koulutukseen on merkittävästi vähäisempää kuin muilla nuorilla. 16-vuotiaista huostassa olleista jopa yli puolet ei osallistu toisen asteen koulutukseen, kun kaikista 16-vuotiaista vain 15 prosenttia ei opiskele. Huostassa olleille on myös tyypillisempää suorittaa ammattikouluopintoja kuin muille samanikäisille keskimäärin. Lukiossa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa opiskelu on huostassa olleille hyvin harvinaista. Lisäksi huostassa olleet suorittavat ammattikoulunkin ikätovereitaan myöhemmin. Moni huostassa olleista suorittaa vielä 18-vuotiaana lastensuojelun tukemana peruskouluopintojaan. He osallistuvat kymppiluokan opetukseen, työpajoihin tai muuhun valmentavaan koulutukseen. Tämän seurauksena huostassa olleiden nuorten jatko-opintojen aloittaminen myös viivästyy. Lisäksi huostassa olleille pojille on todennäköisempää jäädä vailla koulutusta kuin huostassa olleille tytöille. (Heino & Johnson 2010, 274–275.)

Jo niinkin varhain kuin 16-vuotiaana on löydettävissä huomiota herättäviä eroja verrattaessa huostassa olleiden nuorten tilannetta koko ikäluokkaansa. 16-vuotiaista huostassa olleista yli 15 prosenttia löytyy luokasta ”muut” eli heillä ei tilastokeskuksen tietojen mukaan ollut opiskelu- tai työpaikkaa vuoden 2006 vuoden lopussa. Saman vuoden tilastoista oli myös nähtävissä, että 16 prosenttia 22-vuotiaista huostassa olleista oli työttömänä, kun väestötasolla tämä sama tilanne koski vain seitsemää prosenttia 22-vuotiaista. Tilastojen tarkempi tarkastelu paljastaa, että 20-vuotiaista huostassa olleista on väestön muihin 20-vuotiaisiin verrattuna selvästi suurempi osa paitsi työttöminä, mutta myös eläkkeellä, kotona hoitamassa lapsia ja rekisterien ulkopuolisissa toiminnoissa. (Heino & Johnson 2010, 276.)

Huostassa olleiden nuorten aikuisten perheasema näyttäytyy rekisterien valossa myös selvästi erilaisena kuin väestön samanikäisten perheasema. Kaikista alle 20-vuotiaista suurin osa asuu vielä vanhempien kanssa, kun huostassa olleista vain noin viidennes asuu kotonaan. Huostassa olleista 18–24-vuotiaista yli puolet asuu yksin tai laitoksessa. He solmivat parisuhteen tai asuvat oman lapsensa kanssa muita ikätovereita nuorempana. Huostassa olleista 24-vuotiaista naisista 42 prosenttia asuu lapsensa kanssa, kun koko ikäryhmän naisille vastaava luku on noin 20 prosenttia. (Heino & Johnson 2010, 278–279.)

Heino ja Johnson (2010, 281) kirjoittavat lisäksi, että perhehoitoon lapsena sijoitetut menestyvät parhaiten ja eroavat vähiten koulutustasoltaan koko 23–24-vuotiaiden ikäryhmästä. Yllättävää ja kiinnostavaa on heidän mukaansa myös havaita, että perhesijoituksen merkitys ei ole kiinni siitä, onko lapsi ollut koko lapsuutensa sijoitettuna sijaisperheeseen vai onko hän ollut sijoitettuna vain jonkin aikaa. Suomessa koko väestöstä tytöt suorittavat poikia enemmän tutkintoja perusasteen jälkeen. Tämä pätee myös huostassa olleisiin. Sukupuolen lisäksi merkittävä asia kouluttautumisen kannalta on kuitenkin se, missä iässä lapsi otetaan huostaan ja sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Lapsena sijoitetuista suurempi osuus on tilastojen mukaan suorittanut jonkun tutkinnon peruskoulun jälkeen kuin teini-ikäisinä sijoitetut. Myös sijoituspaikalla on oma merkityksensä. Perhehoidossa olleet kulkevat koulutusuraa pidemmälle kuin laitoshoidossa olleet. Varsinkin teini-ikäisenä laitokseen sijoitetut

pojat jäävät koulutustasoltaan heikoimmiksi. Heistä jopa 80 prosenttia on vielä 23–24-vuotiaana ilman tutkintoa. (Heino & Johnson 2010, 281–282.)

Väestön 23–24-vuotiaista suurin osa on siirtynyt koulunpenkiltä palkkatyöhön, perustanut perheen, on armeijassa tai jatkaa opintojaan eli heidän voidaan sanoa olevan kiinnittyneitä johonkin yhteiskunnalliseen instituutioon tai toimintaan. Huostassa olleista parhaiten näyttävät kiinnittyvän yhteiskuntaan naiset, jotka on otettu huostaan ja sijoitettu perhehoitoon alle 12-vuotiaana. Myös erot teininä perhehoitoon tai laitoshoitoon sijoitettujen naisten välillä ovat pienet. Kummassakin ryhmässä lähes puolet 23–24-vuotiaista naisista ei ole kiinnittynyt yhteiskunnalliseen toimintaan sen perusinstituutioiden kautta. Nuorempina sijoitetuista selkeästi useampi käy töissä tai opiskelee. Tähän vaikuttaa korreloivasti perhesijoitus. Heikoiten kiinnittyneitä ovat laitoshoitoon teini-ikäisinä sijoitetut nuoret miehet, joista joka neljäs on 23–24-vuotiaana rekisterien ulkopuolella ja neljäsosa on joko työttömänä tai eläkkeellä. (Heino & Johnson 2010, 282–283.)

4 Tutkimusasetelma

”En syytä ketään enää – elämä on vain tällaista. Se suo toisille toisenlaiset lähtökuopat kuin toisille.”

Nimimerkki Helena Kulonen (Bardy ym. 2000, 99.)

Pro gradu -tutkielmani lähtökohta on, että huostassa olleen nuoren minäkuva ja identiteetti vaikuttavat niihin valintoihin, jotka määrittelevät kiinnittymistä yhteiskunnallisiin instituutioihin. Koska identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, on tärkeä selvittää haastatteluiden avulla laitoksessa huostassa olleilta nuorilta, minkälaista rakennusainetta identiteettiä ajatellen huostassa olleet kokevat saaneensa silloiselta ympäröivältä yhteisöltä, erityisesti lastensuojelun työntekijöiltä identiteetilleen.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista tutkia, miten työntekijöiden käyttämät puhe- ja kohtelutavat vaikuttavat huostaanotettujen nuorten identiteetin kehittymiseen, joten keskityn nuorten kertomuksiin liittyen työntekijöiden heihin kohdistamiin puhe- ja

kohtelemistapoihin. Tämä tieto itsessään on arvokasta ajatellen esimerkiksi oman työn kehittämistä.

4.1 Tutkimuskysymykset

Pyrin pro gradu -tutkielmassani hakemaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) Minkälaisia puhe- ja suhtautumistapoja huostassa ollut nuori muistaa lastensuojelun työntekijöiden kohdistaneen häneen ja 2) onko nuorella ollut erityisesti kokemuksia siitä, että lastensuojelun työntekijät olisivat auttaneet häntä näkemään oman itsensä positiivisessa valossa, kannustaneet häntä, olleet myönteisiä? Lisäksi kysyn nuorilta, mitä he ajattelevat itsestään, tarkoitukseni on tämän avulla selvittää ja saada käsitys siitä, miten haastattelemani nuoret haastatteluhetkellä elävät. Tämän tarkoituksena on osaltaan auttaa minua arvioimaan tutkimukseni tuloksia.

Tarkoitukseni on kartoittaa tutkimuksessani huostassa olleiden nuorten ajatuksia liittyen lastensuojelun työntekijöiden heihin kohdistamiin puhe- ja suhtautumistapoihin. Taustalla on ajatus, että erilaisilla työntekijöiden puhe- ja suhtautumistavoilla on suuri merkitys siihen, millaisina lastensuojelun kohteina olevat nuoret kokevat oman itsensä ja elämänsä. Haluan tietää lisäksi, että minkälaista rakennusainetta lastensuojelun työntekijät ovat nuorille mahdollisesti tuottaneet omilla puhe- ja suhtautumistavoillaan. Kyseessä on tavallaan myös sosiaalityön tutkiminen, miten lastensuojelun työntekijät ovat onnistuneet purkamaan mahdollisesti jo leimautuneitakin identiteettejä tai olleet apuna myönteisen identiteetin, minäkuvan rakentamisessa.

4.2 Menetelmänä teemahaastattelu

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1997, 183) kirjoittavat, että tutkimusmenetelmä eli metodi koostuu niistä tavoista ja käytännöistä, joilla havaintoja kerätään. He jatkavat, että menetelmän käsite on moniselitteinen, ja yleisen luonnehdinnan mukaan se on sääntöjen ohjaama menettelytapa, jonka avulla tieteessä tavoitellaan ja etsitään tietoa

sekä pyritään ratkaisemaan käytännön ongelma. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 13) kirjoittavat puolestaan, että metodologia tarkoittaa sääntöjä siitä, miten jotain välineitä käytetään asetetun päämäärän saavuttamiseksi. He jatkavat, että tutkimuksen metodologia sanoo aina jotakin siitä, miten ja millaisia käsitteitä on käytetty todellisuuden hahmottamiseen, jotta tuloksena on tieteellistä tietoa.

Keskeisenä metodina pro gradu -tutkielmalleni käytän puolistrukturoitua haastattelumenetelmää eli teemahaastattelua. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 14) kirjoittavat, että haastattelu menetelmänä pohjautuu kielelliseen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus korostuu keskustelunomaisissa haastatteluissa. Tämä puolestaan mahdollistaa tutkijalle lähestymisen vaikeita tutkittavia asioita kohtaan, kuten miten ihmiset ymmärtävät maailmaa ja elämäänsä, sekä mitä merkityksiä he antavat kokemilleen tapahtumille. Vapaamuotoiset, syvälliset keskustelut voivat paljastaa asioita, joita ei muuten muilla keinoin voitaisi selvittää. Lisäksi haastattelu aineistonkeruumenetelmänä on joustava, moniin lähtökohtiin ja tarkoituseriin sopiva menetelmä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 14.)

Menetelmän valintaani vaikutti pyrkimykseni päästä lähemmäksi tutkittavaa asiaa ja henkilöitä, heidän kokemuksiaan, elämyksiään ja ajatuksiaan. Kuitenkin koko ajan pitäen mielessä, kuten Hirsjärvi ja Hurme (2008, 17) kirjoittavat, ettei ole olemassa absoluuttista, kaikille yhteistä todellisuutta, muuten kuin fysikaalisena maailmana. Todellisuudesta puhuttaessa on kyse meidän subjektiivisesta tulkinnastamme, joka perustuu siihen, mitä olemme yhteisössä oppineet. (Mt.) Tutkijan tehtävänä on kuitenkin välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. Tutkijan käsitys todellisuuden luonteesta määrää sen, miten hän tehtävää lähestyy (Hirsjärvi & Hurme 2008, 41).

Puolistrukturoiduille menetelmille on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kuitenkaan kaikkia. Teemahaastattelu on yksi näistä puolistrukturoiduista menetelmistä. Sen nimi kertoo sen, mikä haastattelussa on kaikkein oleellisinta, eli yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun aihepiirit eli tema-alueet ovat kuitenkin kaikille samat. Tarkoituksena on tällä välttyä ainakin osittain tutkijan näkökulmasta, ja saada tutkittavien ääni kuuluviin. Teemahaastattelun idea lähtee siitä oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia, ja tunteita voidaan

tutkia tällä menetelmällä, jolloin korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. Teemahaastattelu huomioi, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

4.3 Tapaustutkimus haastateltavia valittaessa

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 58–59) kirjoittavat, että kvalitatiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa on tapana puhua otoksen sijasta harkinnanvaraisesta näytteestä, koska tilastollisten yleistysten sijasta pyritään ymmärtämään jotakin tapahtumaa syvällisemmin, saamaan tietoa jostakin paikallisesta ilmiöstä tai etsimään uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin ja ilmiöihin. He jatkavat, että jo muutamaa henkilöä haastatteleamalla voidaan saada merkittävää tietoa. Tapaustutkimuksessa jokainen yksilöön kohdistuva tiedonkeruu voi sisältää suuren joukon havaintoja eli aineistoa voidaan kutsua kvantitatiivisesti runsaaksi. Kvalitatiivisesti keskittyminen yhteen tapaukseen antaa siis mahdollisuuden tutkia yksityiskohtia, kuten selvittää spesifisten toimintojen yhteyttä olosuhteisiin ja tilanteisiin. (Mt.) Omassa pro gradu -tutkielmassani spesifisiä toimintoja edustavat nuorten ajatukset koskien itseään sekä heidän muistonsa lastensuojelun työntekijöiden heihin kohdentamista puhe- ja suhtautumistavoista.

Kohdejoukoksi olen valinnut kunnan jälkihuollon piirissä olevat nuoret, jotka ovat olleet laitoksessa huostaanotettuina. Haastattelupyynnöjä postittaessani kyseisen kunnan jälkihuollon piirissä oli yhteensä 51 nuorta. Näistä nuorista laitoin postitse yhteydenottopyynnön 34 nuorelle. Kriteerinä valinnalle oli, että nuori oli jo täysi-ikäinen sekä, että hän asui kunnan rajojen sisäpuolella. Osa jälkihuollon piirissä olevista olivat vielä lapsia, koska heidän huostaanottonsa oli purettu muusta syystä, kuin täysi-ikäisyydestä. Osa nuorista ei asunut kunnassa tai he eivät olleet palanneet sijoituksen jälkeen takaisin kuntaan. Haastattelupyynnöön laitoin omat yhteystietoni: puhelinnumeron ja sähköpostiosoitteen ja pyysin nuorta ilmoittamaan omat

yhteystietonsa yhteydenottoani varten. En saanut haastattelupyyntöni yhtään vastausta. Kukaan nuorista ei omaehtoisesti innostunut tarjoutumaan haastateltavaksi.

Tilanteen todettuani päätin lähestyä nuoria puhelimitse. Pyysin nuorten sosiaalityöntekijöiltä nuorten puhelinnumeroita, jotta voisin soittaa heille suoraan. Sain yhteensä 13 nuoren puhelinnumerot. Seitsemän näistä puhelinnumeroista kuului tytöille ja kuusi puhelinnumeroa pojille. Olin myös varautunut motivoimaan nuoria tarjoamalla heille menetetyistä ajasta vastineeksi Hesburgerin kymmenen euron lahjakortin. Soitto-lahjakorttiyhdistelmä toimi tehokkaammin kuin haastattelupyyntö kirjeitse. Viisi nuorista ei vastannut ollenkaan puhelimeen ja kahden nuoren puhelinnumero ei ollut enää käytössä. Sain kuitenkin sovittua puhelimitse haastatteluajat kuuden eri nuoren kanssa. Tämä ei kuitenkaan vielä tarkoittanut, että nuori olisi saapunut sovituksi paikalle. Tämän lisäksi yksi haastatteluun saapuneista nuorista ei sopinut profiiliin, koska hän oli ollut sijoitettuna perheeseen. Hän tosin tuli haastattelutilanteeseen yhdessä siskonsa kanssa, joka oli ollut sijoitettuna laitoksessa. Myös sisko oli jälkihuollon asiakkuudessa. Hän oli yksi niistä, joka ei ollut aiemmin yrittäessäni soittaa vastannut puhelimeensa. Päädyin tilanteessa haastattelemaan siskoa. Lisäksi yksi nuorista ei saapunut ollenkaan paikan päälle, eikä hän enää vastannut puheluyrityksiini. Kaksi nuorista ei myöskään saapunut sovittuna aikana, mutta heidän kanssaan sain sovittua uuden päivän, jolloin he saapuivatkin paikan päälle. Lopulta sain tehtyä haastattelut viiden eri nuoren kanssa. Näistä neljä oli tyttöjä ja vain yksi oli poika. Haastatteleman poika oli pojista toinen, joka vastasi puheluun. Toinen pojista lupasi jäädä harkitsemaan asiaa, mutten tavoittanut häntä enää uudelleen. Ilmeistä oli, ettei hän halunnut tulla haastatelluksi. Loput pojista eivät vastanneet puheluyrityksiini tai heidän yhteystietonsa olivat vanhentuneet. Minun ei tarvinnut enää miettiä miten rajaisin haastateltavat. Haastattelin kaikkia, jotka saapuivat paikalle.

Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2008, 60) kirjoittavat, että kvalitatiiviseen tutkimukseen on usein liitetty piirre, että kaikki tapaukset ovat ainutlaatuisia, oli myös jokaisella haastateltavallani ainutlaatuinen ja erilainen sijoitushistoria. Heistä jokainen oli ollut sijoitettuna eri lastensuojelulaitoksessa, osa heistä oli lisäksi ollut sijoitettuna useammassa eri lastensuojelulaitoksessa. Olennaista kuitenkin on Saarela-Kinnusen ja Eskolan (2010, 190) mukaan, että käsiteltävä aineisto muodostaa tavalla tai toisella

kokonaisuuden, siis tapauksen. Tapaustutkimuksen tekeminen ei myöskään rajoita menetelmävalintoja. Tapaustutkimus ei siis ole itsessään menetelmä, vaan lähestymistapa, näkökulma todellisuuden tutkimiseen. Sen avulla tavoitellaan kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä, kuin minkä staattinen, yhteen tiedonhankintamenetelmään perustuva pysäytyskuva tutkittavana olevan ilmiön jostakin olevasta osa-alueesta voi antaa. Monipuolisuuden ja joustavuuden lisäksi tutkimuksessa teoria ja empiria parhaimmillaan ovat uutta luovassa vuoropuhelussa keskenään. Käytössä voivat olla yhtä hyvin kvantitatiiviset kuin kvalitatiivisetkin menetelmät. (Mt. 190–198.)

4.4 Tutkimuksen eteneminen

Kiviniemi (2010, 70) kirjoittaa, että laadullista tutkimusta voi luonnehtia prosessiksi. Tällä hän viittaa ajatukseen, että koska laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse, saattaa aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Kiviniemen mukaan laadullista tutkimusta voi luonnehtia prosessiksi myös siinä mielessä, että tutkimuksen etenemisen eri vaiheet eivät välttämättä ole etukäteen jäsennettävissä selkeisiin eri vaiheisiin, vaan esimerkiksi tutkimustehtävää tai aineistonkeruuta koskevat ratkaisut voivat muotoutua vähitellen tutkimuksen edetessä.

Olen Kiviniemen kanssa samaa mieltä laadullisen tutkimuksen prosessiluonteisuudesta. Alkuperäinen ajatukseni on matkan varrella hioutunut sekä omassa päässäni että ulkopuolisten avustamana. Haastattelurupeaman aikana tuli välillä tunne, ettei oma alkuperäisen ajatus kannattelekaan tutkimusta. Tämän vuoksi koin viimeisen haastattelun erittäin tärkeäksi. Haastateltava kertoi onnistuneesta sijoituskokemuksesta, kuten ajattelin sen kaiken kertyneen tiedon valossa kuuluvankin mennä. Tämän jälkeen tuntui taas, että niin sanottu punainen lanka oli palaamassa. Ilman tätä viimeistä haastattelua koko tutkimusaineisto ja siten tuloksetkin olisivat näyttäneet lähes täysin erilaisilta.

Kiviniemi (2010,71) kirjoittaa lisäksi, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelma ei ole välttämättä täsmällisesti ilmaistavissa tutkimuksen alussa, vaan se täsmentyy koko tutkimuksen ajan. Näin myös kävi omassa ”graduprosessissani”. Myös tutkimusongelman täsmentyminen oli prosessi, joka hioutui sekä omassa päässäni että muiden avustamana. Kiviniemen (Mt.) mukaan voidaankin puhua erilaisista johtoajatuksista, johtolangoista, tai työhypoteeseista, joiden varassa tutkimukseen liittyviä ratkaisuja tehdään. Oma tutkimushypoteesini oli alusta asti ajatus, että eheytyneet minäidentiteetti toimii edellytyksenä aikuisen terveen toimeliaisuuden ja vastuuntunnon kehittymiselle, työuran rakentamiselle sekä läheisten aikuisten ihmissuhteiden luomiselle. Tämän ymmärrettyäni lähdin miettimään, samaan aikaan tietoisena lastensuojelun seurantatutkimusten tuloksista, että työuran rakentuminen ja läheisten aikuisten ihmissuhteiden luominen ovat puolestaan juuri niitä yhteiskunnallisia instituutioita, joista useilla huostaanotetuilla nuorilla on kohonnut riski syrjäytyä.

Ongelmana oli vain, että miten lähteä tutkimaan huostaanotetun nuoren identiteettiä ja sitä, miten työntekijät vaikuttavat sen kehittymiseen. Kiviniemi (2010, 73) kirjoittaa mielestäni osuvasti, että onkin hyvä tiedostaa, että avoimuus tutkimustehtävien kehittämisessä ei merkitse suunniteltujen ja etukäteen pohdittujen johtoajatusten puutetta. Koska oli mahdotonta tutkia miten työntekijöiden käyttämät puhe- ja kohtelutavat vaikuttavat huostaanotettujen nuorten identiteetin kehittymiseen, keskityin lopulta nuorten kertomuksiin liittyen juuri näihin työntekijöiden heihin kohdistamiin puhe- ja kohtelutapoihin. Tämä tieto itsessään on jo arvokasta ajatellen oman työn kehittämisen perspektiiviä.

4.5 Analyysin tekeminen

Kiviniemi (2010, 70) kirjoittaa, että aineistomenetelmät, jotka vievät lähelle tutkittavaa kohdetta, edesauttavat tutkittavaan ilmiöön liittyvän arvoituksen avautumista vähitellen ja tuolloin myös tutkimusmenetelmälliset ratkaisut täsmentyvät. Jo pitkin haastattelurupeamaa, pienestä epävarmuudestani huolimatta, kiinnitin huomiota siihen,

että nuorten erilaisista taustoista huolimatta heidän tarinoistaan löytyi runsaasti samankaltaisuuksia.

Haastattelut litteroituani ryhdyin lukemaan litteroimaani tekstiä. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 99 sivua. Mitä useampaan kertaan luin litteroimaani tekstiä, sen selkeämmin kertomusten samankaltaisuudet sekä niiden erilaisuus nousivat esiin. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 105) kuvaavat prosessia sisällönanalyysinä. Heidän mukaansa sisällönanalyysi on laadullisen aineiston perusanalyysimenetelmä. Tällä he tarkoittavat, että sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja sekä etsien että tiivistäen.

Lukemiseni tavoitteena oli lähteä seuraamaan nuorten tarinoista esille nousevia erilaisia ideoita ja juonia, kuten ajatusta ”Anuista ja Elviiroista”. Kertomuksista nousseiden teemojen perusteella lähdin järjestelemään litteroitua tekstiä uuteen järjestykseen. Teema ja idea kerrallaan ryhdyin abstrahoimaan litteroitua tekstiä. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 105 – 116) kirjoittavat prosessista, että sisällönanalyysissä aineisto paloitellaan ensin pieniin osiin, jonka jälkeen ne käsitteellistetään ja lopuksi ne järjestellään uudelleen uudennlaisiksi kokonaisuuksiksi. Heidän mukaansa tavoitteena on rakentaa systemaattinen ja kattava, mutta tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi on yksinkertaistettuna sanallista tekstin sisällön kuvaamista, jossa tekstiä analysoidaan ja tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaisiksi muutettuja aineistoja.

Abstrahoinnin yhteydessä käsiini osui Raisa Cacciatoren, Erja Korteniemi-Poikelan ja Maarit Huovisen (2008) kirja ”Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa”. Löysin jo valikoituneihin teemoihin sopivia ajatuksia kyseisestä kirjasta ja innostuin peilaamaan osia teemoista Cacciatore ym. käsityksiin siitä, miten tuetaan kasvavan nuoren itsetuntoa. Saadut tulokset kietoutuvat yhteen Cacciatore ym. ajatuksiin nuoren itsetunnon tukemisesta että myös teemoihin, joissa halusin kertoa, mistä nuorten tarina alkoi ja mihin se päättyi, kuten esimerkiksi kappaleessa: ”ni sit ei voinu asuu koton”.

4.6 Näkökulma fenomenologis-hermeneuttinen

Tutkimukseni luonne laadullisena tutkimuksena määrittelee sitä, miten voin saatuja tuloksia tulkita ja tarkastella. Tulokset eivät ole siis kvantitatiivisen tutkimuksen tapaan pysäytyskuvia haastateltavien elämästä ja heidän muistista niitä kaivamiaan, vaan saatuja tuloksia määrittelevät haastateltavien tapa ymmärtää maailmaa ja elämäänsä, sekä mitä merkityksiä he ovat antaneet kokemilleen tapahtumille eli tässä tapauksessa lastensuojelun työntekijöiden puhe- ja suhtautumistavoille. Timo Laine (2007, 28) kirjoittaa, että fenomenologisessa ja hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä ovat tutkimuksen teon kannalta keskeisiä kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet sekä tietokysymyksistä nousevat esiin esimerkiksi ymmärtäminen ja tulkinta. Laineen mukaan fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia ja kokemus käsitetään tässä hyvin laajasti ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa, maailmaan jossa hän elää.

Laine (2007, 29) esittää samoin kuin Erikson (1968), että identiteetti rakentuu aina vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa niin, että kokemus syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Fenomenologiassa tutkimuksen kohteena on siis ihmisen suhde omaan elämäntodellisuuteensa. Ihmistä itseään ei voida ymmärtää irrallaan tuosta suhteesta. Fenomenologien mukaan kokemuksellisuus on ihmisen maailmansuhteen perusmuoto. Lisäksi fenomenologit ajattelevat, että ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen. Intentionaalisuus taas tarkoittaa, että kaikki merkitsee meille jotain. Todellisuus ei ole jotain neutraalia ”massaa”, vaan jokaisessa havainnossa kohde näyttäytyy havaittajan pyrkimysten, kiinnostusten ja uskomusten valossa. Voimme ymmärtää ihmisten tekemisiä ja toiminnan tarkoitusta kysymällä, millaisten merkitysten pohjalta hän toimii. (Laine 2007, 29.)

Fenomenologisen ajattelun mukaan, kokemus muotoutuu merkitysten pohjalta. Merkitykset ovat siis fenomenologisen tutkimuksen varsinainen kohde. Tämän mielekkyyks perustuu oletukseen, että ihmisen toiminta on – ainakin suurelta osin – intentionaalista, tarkoituksellista, tarkoitusten mukaisesti suuntautunutta ja, että ihmisten suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua. Tästä taas voidaan päätellä, että maailma, jossa elämme, näyttäytyy meille merkityksinä. Merkitysteoriaan sisältyy myös

ajatus, että ihminen on perustaltaan yhteisöllinen. Merkitykset, joiden valossa todellisuus meille avautuu, eivät ole meissä synnynnäisiä, vaan niiden lähteenä nähdään olevan yhteisö, johon jokainen kasvaa ja kasvatetaan. Erilaisissa kulttuureissa elävillä ihmisillä on erilainen elämämaailma. Ihmiset elävät erilaisissa todellisuuksissa sillä perusteella, että asioilla on heille erilaiset merkitykset. (Laine 2007, 29 – 30.)

Fenomenologiseen ajatteluun kuuluu lisäksi, että yhteisön jäsenenä meillä on yhteisiä piirteitä ja siten yhteisiä merkityksiä. Tutkittavat ihmiset ovat osa jonkin yhteisöjen yhteistä merkitysten perinnettä. Tämän vuoksi voidaan ajatella, että jokaisen yksilön kokemusten tutkimus paljastaa myös jotain yleistä. Toisaalta kuitenkin jokainen yksilö on erilainen. Ihmisissä ei olekaan kiinnostavaa vain samanlaisuus ja tyypillisuus, sosialisointin ja kulttuurin kautta muovautunut ihminen. Jokaisella yksilöllisellä erilaisuudella on merkitystä, jota kuitenkin tieteellinen ajattelu usein vierastaa yleistämisen intressinsä vuoksi. Fenomenologinen tutkimus ei niinkään pyri löytämään universaaleja yleistyksiä kuin ymmärtämään jonkin tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkityksimaailmaa. (Laine 2007, 30 – 31.)

Hermeneutiikalla tarkoitetaan puolestaan yleisesti teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Tarkoituksena on pyrkiä etsimään tulkinnalle mahdollisia sääntöjä, joita noudattaen olisi mahdollista puhua vääristä tai oikeammista tulkinnoista. Hermeneuttinen ulottuvuus tulee fenomenologiseen tutkimukseen mukaan juuri tulkinnan tarpeen myötä. Tyypillisenä tutkimusaineistona toimii haastattelu. Tutkimuskuvio muotoutuu tällöin seuraavanlaiseksi: haastateltava pukee sanoiksi kokemuksensa ja tutkija pyrkii löytämään haastateltavan ilmaisusta mahdollisimman oikean tulkinnan. (Laine 2007, 31.)

Hermeneuttinen tutkimus kohdentuu ihmisten välisen kommunikaation maailmaan. Tulkinnan kohteena ovat ihmisten ilmaisut. Ilmaisut kantavat sisällään merkityksiä ja merkityksiä voidaan lähestyä vain ymmärtämällä ja tulkitsemalla. Käytännön elämässä olemme kokemusten, ilmaisujen ja niiden ymmärtämisen sisällä. Emme kuitenkaan normaalisti tee tietoista merkitysanalyysia, vaan toimimme ikään kuin vaistomaisesti uskoen ymmärtävämmä toisten ilmaisut. Arkielämässä toimimme siis luontaisen ymmärryksemme varassa. Tätä nimitetään hermeneuttisessa ajattelutavassa esiymmärrykseksi. Tutkimuksen yhteydessä sillä tarkoitetaan kaikkia tutkijalle

luontaisia tapoja ymmärtää tutkimuskohde jo ennen tutkimusta. Fenomenologiseen ja hermeneuttiseen tutkimukseen kuuluu kaksi tasoa: perustason muodostaa tutkittavan koettu elämä esiymmärryksineen ja toisella tasolla tapahtuu itse tutkimus, joka kohdistuu ensimmäiseen tasoon. Haastateltavan on tarkoitus kuvata omia kokemuksiaan ja niihin liittyvää ymmärrystä mahdollisimman luonnollisesti ja välittömästi. Toisella tasolla tutkija pyrkii reflektoimaan, tematisoimaan ja käsitteellistämään ensimmäisen tason merkityksiä. (Laine 2007, 32.)

4.7 Tutkimuksen luotettavuus

Huostaanotetun nuoren syrjäytymiseen yhteiskunnallista instituutioista jo nuorena aikuisena vaikuttavat syyt ovat moniulotteiset ja tämä merkitsee väistämättä sitä, että yksittäisellä tutkimuksella pystytään välittämään tietoa vain jostakin tietystä näkökulmasta. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 20) kirjoittavat havaintojen teoriapitoisuudesta, että sillä tarkoitetaan sitä, että sekä se millainen yksilön käsitys ilmiöstä on, että millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan tai millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään vaikuttaa tutkimuksen tulokseen. Tutkimustulokset eivät ole siis käytetystä havaintomenetelmästä tai käyttäjästä irrallisia, vaan kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa. Puhdasta objektiivista tietoa ei siis ole olemassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20.) Hirsjärvi ym. (1997, 165) kirjoittavat puolestaan, että kvalitatiivista tutkimusta voidaan verrata väripalettiin. Tällä he tarkoittavat sitä, että jokainen tutkija tekee oman tutkimuksensa ja sekoittaa värit omalla, ainutlaatuisella tavallaan.

Hirsjärvi ym. (1997, 231) kirjoittavat tutkimuksen reliabelisuudesta. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tulosta pitää reliabelina. Hirsjärvi ym. puhuvat myös validiudesta. Tällä he tarkoittavat mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Nämä termit ovat kuitenkin syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen parissa ja niiden käyttöä pyritään välttämään kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Tapaustutkimuksen tekijän näkökulmasta kaikki ihmisiä ja kulttuuria koskevat

kuvaukset ovat ainutlaatuisia, joten perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen. (Hirsjärvi ym. 1997, 231–232.) Kiviniemen (2010) mukaan tutkimusraportti on tutkijan tulkinnallinen konstruktio ja tutkija on aineistoa raportoidessaan myös tulkintojen tekijä. Tämän vuoksi joku toinen tutkija saattaa löytää samalle aineistolle toisenlaisen luokitusperustan ja painottaa enemmän joitakin muita aineistosta löydettäviä ulottuvuuksia.

Kiviniemi (2010, 81) jatkaa aiheesta, että kun tutkija on itse eräänlainen aineistonkeruun väline, on myös luonnollista, että tutkimusprosessin edetessä hänen näkemyksensä ja tulkintansa kehittyvät. Kiviniemi jatkaa aiheesta, että aineistonkeruuseen liittyvää vaihtelua ei tämän vuoksi oikeastaan voida pitää puutteena, vaan tutkimusprosessiin liittyvänä elementtinä. Lisäksi tutkittavaan ilmiöön saattaa liittyä omat muuntuvat ominaispiirteensä, joiden tarkastelu edellyttää tutkimusprosessin joustavaa muuntumista tutkimuskohteensa mukaisesti. Tutkimuksen kannalta on kuitenkin tärkeää tiedostaa, että minkälaista vaihtelua tutkimusprosessin aikana tutkijassa, aineistonkeruumenetelmissä tai tutkittavissa ilmiöissä tapahtuu sekä myös osata tuoda nämä kehitysprosessit esille raportoinnissa.

Kiviniemi (2010, 83) kirjoittaa myös, että itse tutkimusraporttia voidaan pitää keskeisenä luotettavuuden osa-alueena. Hän jatkaa, että raportointia voidaan luonnehtia laadullisen tutkimuksen ja yleensäkin tutkimustyön kulmakiveksi. Hirsjärven ym. (1997, 232) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. He jatkavat, että tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita ja aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti

4.8 Tutkielman eettisyys

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 125) hämmästelevät, että mitä vapaamuotoisempia tiedonhankinta-menetelmät ovat, sitä enemmän ne muistuttavat arkielämän vuorovaikutusta. He (Mt.) peräänkuuluttavatkin, että juuri tällöin tutkimuseettisten kysymysten pitäisi korostua. Tutkijalla on ensinnäkin institutionaalinen asema, jolloin

toisen väärinkohtelun tai vahingoittamisen merkitys saa eri mittasuhteet kuin arkielämässä. Toiseksi avoimempi tiedonkeruumenetelmä asettaa omat haasteensa tutkimusasetelman mahdollisten eettisten ongelmien punnitsemiseen. (Mt., 2009, 125.)

Omassa tutkimuksessani eettisen pohdinnan paikkoja oli jo tutkimukseni aihe, jossa halusin tietää haastateltaviltani sellaisia muistoja, jotka mahdollisesti olivat heille traumaattisia. Yksi haastateltavistani esimerkiksi kertoi asiaa häneltä kysyessäni, ettei hän kokenut huostaanoton aikaisten tapahtumien muistelemista miellyttäväksi. Toinen nuori taas sanoi useasti, ettei hän muistanut kaikkia huostaanoton aikaisia tapahtumia, eikä siksi osannut aina vastata esittämiini kysymyksiin. Jäinkin pohtimaan, että huostaanoton aikaisten tapahtumien unohtaminen saattoi liittyä nuoren psyyken puolustusmekanismeihin. Nämä huolenaiheet olivat mielessäni myös ennakolta ja pyrkimyksenäni oli siksi tehdä haastattelutilanteista mahdollisimman miellyttäviä ja välillä jopa kepeitäkin. Pyrin välttämään myös asioista tivaamista, koska en halunnut tehdä haastattelutilanteesta nuorille ahdistavaa.

Myös omassa aineistonkeruussani nämä Tuomen ja Sarajärven esille ottamat näkökannat tutkimuseettisistä kysymyksistä asettivat oman haasteensa. Kirjeiden lähettäminen ja nuorten siihen vastaaminen suoraan minulle ilman välikäsiä, olisi ollut helpoin tapa suojata nuorten anonymiteettiä. Koska heistä ei kuitenkaan kukaan vastannut minulle, olin pakotettu yrittämään toisenlaista lähestymistapaa. Nuorten puhelinyhteystietoja ei ollut muualta saatavissa, kuin nuorten omilta sosiaalityöntekijöiltä, jotka säilyttivät puhelinnumeroita omissa työmatkapuhelimissaan. Tämän seurauksena kahdella sosiaalityöntekijällä on tieto minulle välittämistään puhelinnumeroista, mutta he eivät kuitenkaan tiedä, ketkä nuorista lupautuivat minulle vastaamaan ja keitä haastattelin. Huomasin puhelinnumeroita pyytäessäni lisäksi, että molemmat sosiaalityöntekijät olivat miettineet tahoillaan, että ketkä nuorista helpoiten suostuisivat haastateltavaksi, vaikka en sitä heiltä pyytänyt. On mahdollista, että tämä ”seula” on vaikuttanut saamiini tuloksiin.

Haastattelutallennusten aikana en puhutellut nuoria nimeltä ja litteroidessani tekstiä tallensin vastaajien tiedot koodeilla T1, T2, T3, T4 ja P1. T tarkoittaen tyttöä ja P poikaa. Numerot kirjaimen perään lisäsin sen takia, että erotan haastateltavien vastaukset toisistaan. Lisäksi jokaisella nuorella oli taustallaan sijoitus eri

lastensuojelulaitoksissa. Yksityisyyden takaamiseksi en kuitenkaan yksilöi tuloksia raportoidessani, minkä lastensuojelulaitoksen tapahtumista nuoret kulloinkin kertoivat.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 127) esittävät, että tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus on merkittävä hyvän tutkimuksen kriteeri. Sisäinen johdonmukaisuus konkretisoituu tutkimusraportin argumentaatioissa, kuten siinä, miten ja millaisia lähteitä on käytetty. Eettinen kestävyys puolestaan rakentuu laadukkaasta tutkimussuunnitelmasta, jossa valittu tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on hyvin tehty. Laadullisen tutkimuksen eettisyys rakentuu pitkälti tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikriteereihin. Erilaisten perinteiden valossa tarkasteltaessa tutkimuksen etiikkaa, toisessa ääripäässä tutkimusetiikkaan suhtaudutaan teknisluontoisena normina, toisessa ääripäässä tutkimusetiikka on taas metodologinen seikka. Jälkimmäinen pitää sisällään ajatuksen, että kaikki tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat moraalisia valintoja. (Mt., 2009, 127–128.) Itse ajattelen, että molemmat perinteet ovat tärkeitä. Erittäin tärkeänä pidän kuitenkin sitä, että kaikki tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat moraalisia valintoja.

5 Tulosten tarkastelua – mitä nuoret kertoivat?

Jokaisen haastateltavan tarina on ainutlaatuinen ja ainutkertainen. Kuitenkin kaikkia haastateltavia yhdistää toisiinsa samankaltainen tilanne eli heistä jokainen oli haastatteluhetkellä kunnan jälkihuollon asiakkuudessa, taustallaan nuoruus vietettynä lastensuojelulaitoksessa. Jokaisen lähtökohdat ja tarina olivat kuitenkin omanlaisensa. Jokaisen nuoren temperamentti, persoonallisuus, henkilökohtaiset ominaisuudet, lähiverkosto, mielenkiinnon kohteet, kokemukset, sijoitushistoria jne. olivat tyystin erilaisia. Lisäksi lähes jokaisen haastateltavan tarina kumpusi useammasta kuin yhdestä lastensuojelulaitoksesta. Vain yhdellä haastateltavista oli kokemus sijoituksesta ainoastaan yhdessä lastensuojelulaitoksessa. Muut olivat joutuneet vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa ainakin kertaalleen. Erilaisuudesta huolimatta, toisistaan tietämättä, nuorten tarinoissa oli löydettävissä myös hyvin samanlaisia piirteitä. He olivat kuitenkin saattaneet kokea samankaltaisilta näyttävät tilanteet hyvin eri tavoin. Tarkoitukseni on kertoa nuorten kertomuksia siitä lähtökohdasta, miten he muistavat sen ja miten he ovat asiat kokeneet. Lisäksi peilaan nuorten kertomuksia osittain Raisa Cacciatoren,

Erja Korteniemi-Poikelan ja Maarit Huovisen (2008) käsityksiin siitä, miten tuetaan kasvavan nuoren itsetuntoa.

5.1 Ajatuksia ja muistoja liittyen huostaanottoon: "Ni sit ei voinu asuu koton"

Kysyin nuorilta heidän ajatuksiaan ja muistojaan liittyen huostaanottoon. Jokaisen nuoren kertomus huostaanoton perusteista vaihteli. Yksi nuorista kertoi, että perusteet hänen huostaanotolleen olivat olleet *"tyhmiä"* ja lähes tekaistuja. Nuoren kertoman mukaan hänellä oli ennen huostaanottoa ollut useita lyhyitä sijoituksia, koska *"ihmiset olivat niin tarkkoja"*. Nuori kertoi, että hänen äitinsä oli esimerkiksi saattanut olla lähibaarissa lukemassa päivän lehteä juoden samalla kupin kahvia, ennen hänen hakemistaan päivähoidosta, ja äitiin oli tuolloin baarissa ollessaan tarttunut tupakanhaju, jolloin päiväkodin työntekijät olivat soittaneet tämän takia lastensuojeluun. Lisäksi nuori kertoi, että hänen asuessaan yhdessä kaupungin lähiöistä, oli hänen arvionsa mukaan yläkerran naapuri tekaissut lastensuojeluilmoituksen äidin oluen juomisesta.

"...se oli sillo siihe aikaa ollu viel semmost, että ni siel oli joitai ihme mukamas, et yläkerra naapuri seinie läpi nähny, et mee äiti o ottanu kaljaa ja tällästä. Siis iha olemattomii ilmoituksii tullu..."

Sen lisäksi, että nuori koki olemattomien ilmoitusten johtaneen huostaanottoon, hän kertoi alkaneensa itse oirehtimaan: *"...ja sit mä aloi itte töppii..."*. Nuori kertoi alkaneensa pinnaamaan koulusta ja käyttämään aineita sekä juomaan alkoholia. Nuoren kertoman mukaan koulu oli jäänyt kesken tuossa vaiheessa. Huostaanottopäätös oli käsitelty nuoren kertoman mukaan hallinto-oikeudessa ja nuori kuvaili tilannetta, että tyhmien ilmoitusten takia, kun koko elämäkertakin oli sisällytetty huostaanoton perusteluihin, oli hallinto-oikeus vahvistanut huostaanottopäätöksen. Nuori kuitenkin halusi alleviivata, että huostaanoton perusteet olivat olleet valheelliset: *"...ja sit ku niis papereis oli kaikkee valetta, siis kahdeksakyt prosenttii oli valetta niist tapahtumist..."*.

Yksi nuorista taas kertoi huostaanottoon johtaneista syistä yksinkertaistaen, että hänet oli otettu huostaan, koska hän ei enää voinut asua kotona. Hänen isänsä oli saanut vankilatuomion ja äiti oli ollut ”juoppo”, eikä hän sen takia enää voinut asua kotona, koska kukaan ei ollut hänestä siellä huolehtimassa. Nuori totesi, että koska hän ei voinut asua kotona, oli hänen pakko mennä asumaan jonnekin. Nuori myös totesi, että huostaanotto sopi hänelle, koska hänellä ei ollut muutaakaan paikkaa, missä asua.

”...siis kyllä se mul iha kävi, ku mul ei ollu sit mitää paikkaa, mis olla...”

Yksi nuorista taas kertoi huostaanottoon johtaneista syistä, että hänen isänsä oli kuollut ja nuori oli itse alkanut oirehtimaan isän kuoleman jälkeen. Nuori kertoi hänestä tulleen tuolloin ”pikku rikollinen”. Hän kertoi ryhtyneensä isän kuoleman jälkeen varastelemaan. Lisäksi hän kertoi, ettei hän enää viihtynyt kotona, vaan hän saattoi lähteä esimerkiksi keskellä yötä luvatta pois kotoa. Nuori kuvasi huostaanottotilannetta, että asioista kiinnijäätään hänet laitettiin laitokseen. Myös toinen nuorista kertoi huostaanottoon johtaneesta tilanteesta, että hänen isänsä oli kuollut sitä ennen. Huostaanoton syyksi nuori kertoi, että asiasta oli puhuttu sosiaalityöntekijän kanssa ja sosiaalityöntekijä oli kertonut äidin juovan liikaa alkoholia. Nuori kuvasi huostaanottoon sopeutumistaan, ettei hän ollut asiasta tykännyt, mutta toisaalta hän oli taas ymmärtänyt, miksi huostaanottoon oli päädytty.

Ainoastaan yksi nuorista kertoi toivoneensa itse huostaanottoa. Kysyttäessä häneltä huostaanoton syistä nuori vastasi, että koska hän oli itse mennyt kertomaan asioistaan, niin sen takia hänet oltiin huostaanotettu. Nuori ei kuitenkaan ollut halukas kertomaan, että mitä kotona oli tapahtunut sellaista, miksi hän oli tuolloin toivonut huostaanottoa. Kysyttäessä hän kuitenkin myötäili, että hänellä oli ollut kotona asuessaan paha olla. Lisäksi hän oli sitä mieltä, että huostaanotto oli ollut vastaus nuoren avunpyyntöön ja hänelle oli jäänyt tilanteesta tämän vuoksi myönteinen mielikuva.

Kaiken kaikkiaan nuoret olivat hyvin harvasanaisia kertoessaan huostaanottoon johtaneista syistä. Aihe ei selvästikään ollut heille mieluisaa kerrottavaa. Huostaanottoon johtaneet tilanteet vaihtelivat aina alkaen nuoren omasta tahdosta päätyen vastentahtoiseen huostaanottoon, josta nuori koki, että huostaanoton perusteet

olivat olleet perusteettomat. Lisäksi yksi haastattelemistani nuorista kertoi asiaa häneltä kysyessäni, ettei hän kokenut oman huostaanoton muistelemista miellyttävänä.

5.2 Työntekijöiden käyttämät laatusanat: ”se sano, et mä oo semmone pirtee”

Pyysin nuoria kertomaan, että miten he muistivat lastensuojelulaitosten työntekijöiden heitä kuvailleen. Yksi nuorista kertoi, että häntä oli sanottu pirteäksi ja mukavaksi tytöksi, joka teki asiat sovitusti sekä ajallaan. Lisäksi nuori kertoi olleensa sijaishuoltopaikan siistein nuori. Hän kertoi tietävänsä tämän, koska hänelle oli usein sanottu, että oli kiva, kun hänen huoneensa oli siisti. Nuorta oli myös hänen kertomansa mukaan kuvailtu, että hän oli hiljainen.

”...se sano, et mä oo semmone pirtee ja semmone hiljane vähäse ja mukava, et mä en oo oikee semmone kauhee puhelias...”

Yksi nuorista taas muisteli asiaa kysyessäni, että hänelle oli kerrottu hänen olevan nuori, joka tulee hyvin toimeen toisten kanssa. Samainen nuori muisteli lisäksi, että hänelle oli sanottu hänen olevan ainakin toisinaan kiltti. Luotettavuudesta samainen nuori kertoi, että hänet oli koettu luotettavana aina siihen asti, kunnes hän oli lähtenyt luvatta omille teilleen.

Yksi haastattelemistani nuorista ei muistanut, että työntekijät olisivat ääneen juurikaan kuvailleet häntä. Hän epäili, että lastensuojelun palavereissa olisi saatettu kuvailla häntä, muttei hän muista kertomansa mukaan tuolloin käydyistä palavereista mitään.

Yksi nuorista lähti kertomaan terveydestään, kun kysyin miten työntekijät olivat kuvailleet häntä. Nuori arveli työntekijöiden kyllä huomanneen, että hän oli ollut huostaanoton jälkeen masentunut. Hän kuvasi tilannetta kertoen, ettei hän ollut tuolloin syönyt ollenkaan, vaan ainoastaan juonut vettä kaksi desilitraa päivässä. Vähän aikaa mietittyään nuori muisti, että hänelle oli sanottu ironisesti tupakanpolton seurauksena, että hän haisi tosi hyvältä.

”...sanottu, et niinku, et taas oot ollu röökil niinku, et tääl ei saa tupakoid ja sit tulee jotai näsäviisast, just niinku, et voi piip, oot taas käyny röökil, haiset tosi hyvält...”

Yksi nuori taas mietti, että työntekijät olivat todennäköisesti ajatelleet hänen olevan ailahtelevainen tyttö. Hän kertoi, että hänellä saattoi ensin olla hyvä päivä, mutta sitten yhtäkkiä hän kertoi voivansa olla räjähtämäisillään. Nuori päätyikin kertomaan, että hän oli yleensä iloinen, ja sellainen, joka tykkäsi tehdä töitä, mutta myös välillä kiukutella tyyliin, että *”en varmaa tee”*.

”...kai ne mietti, et välil ailahtelee ja muuten ihan mukava ja auttaa hommia...”

5.3 Nuoren omat sanat itsestä: ”ainaki joskus iha kiltti”

Mielenkiintoista oli huomata, että nuori, jolle oli työntekijöiden taholta kerrottu, että hän oli pirteä ja hiljainen nuori, kuvasi itseään myös pirteänä ja hiljaisena. Nuori kertoi lisäksi olevansa oman puolisonsa seurassa pelleilevä ja *”höpsöttelevä”*. Hän kertoi tosin, että tämä oli sellainen puoli hänestä, jonka ainoastaan puoliso näki heidän ollessa keskenään.

Nuori joka muisteli työntekijöiden kuvanneen häntä kilttinä nuorena, joka tulee hyvin toimeen toisten kanssa, kertoi itsestään, että hän oli varmaan ehkä ihan mukava ja sosiaalinen, lisäten tähän varmuuden vuoksi, että joskus kuitenkin vähemmän näitä. Samainen nuori kertoi lisäksi itsestään, että hän oli ainakin joskus kiltti. Lisäksi nuori kertoi, että hän oli ollut aluksi katkera, kun häntä oli kohdeltu erilailla, kuin samasta perheestä tullutta siskoa. Hän ei kuitenkaan enää kertomansa mukaan ollut sen jälkeen katkera, kun sisko oli huomauttanut hänelle, että jos hän olisi ollut erilainen, häntä olisi kohdeltu samantarvoisesti. Tässä siis sisko oli selityksellään määritellyt nuoren erilaiseksi ja haastatteleman nuori oli myös hyväksynyt tämän selityksen oikeudenmukaiseksi.

”...no olin mää alus, mut sit ko mää itte vähä tajusi ja sit ku mu tuo mu sisko kerto, et jos mää olisi ollu erillaine, en mä sit sen jälkee enää ollu...”

Lisäksi tämä samainen nuori kertoi käyvänsä koulua ja auttavansa aina siskoa, jos hän vain pystyi auttamaan. Nuori kertoi lisäksi olevansa iloinen, ainakin joskus tai siis aika usein, mutta koska kaikilla oli myös huonoja päiviä, niin myös hänellä oli niitä. Hän kertoi, että hänestä kyllä huomaa helposti, jos hänellä ei ole hyvä päivä.

Nuori joka liitti työntekijöiden määrittelyt masennukseensa, kertoi, että hän oli paljon aikuistunut siihen verrattuna, kun hän oli vielä ollut sellainen hulttio. Hän kuvasi aikaa ennen aikuistumistaan, että silloin oli mennyt kaljaa sekä siideriä alas kurkusta ja hän oli kertomansa mukaan pyörinyt väärissä jengeissä, joissa oli käytetty aineita. Lisäksi ennen aikuistumistaan, häneltä oli kertomansa mukaan jäänyt koulu kesken, eikä muulla ollut tuolloin ollut väliä, kuin että hän oli saanut rahaa, jotta hän oli voinut ostaa päihteitä. Nuori kuvasi lisäksi aikaa ennen aikuistumistaan, että hänellä oli ollut seurustelukumppani, jonka luo hänellä oli ollut pakkomielle päästä ja käyttää aineita yhdessä tämän kanssa. Hän kertoi olleensa niin kiinni silloisessa seurustelukumppanissaan, että osa kavereista oli myös tippunut matkalla. Nuori kertoi vielä ajasta ennen aikuistumistaan, että tultuaan täysi-ikäiseksi, hän oli päättänyt parisuhteen. Nuori kertoi, että hänelle oli tuolloin *”kolahtanut”*, ettei seurustelusta kuitenkaan olisi tullut mitään.

”...et niinku ihan oikeesti, et mitä mä täs teen, et ei täst tuu mitää, et hän ois muuttanu mun työ asumaa. Hän oli asunnoton siin vaihees. Hän lähti Amsterdamii, ku mää täyti kahdeksatoist, et hyvää syntymäpäivää sullekki...”

Samainen nuori kertoi vielä itsestään, että hän oli tottunut olemaan hellan ja nyrkin välissä. Uuden seurustelusuhteen alkaessa, nuori kertoi, että hän oli jo ennakoanut, että jos hän ei ryhdy siivoamaan, *”tulee heti turpaan”*.

Nuori joka arveli työntekijöiden ajattelevan hänen olevan ailahteleva, mutta iloinen ja töissä auttava, kertoi itsestään, että on mielestään ihan fiksu nuori, joka yrittää koko ajan saada töitä. Lisäksi hän kuvaili itseään kertomalla olevansa sosiaalinen, koska hän tapaa kavereita ja omia sisaruksiaan joka päivä. Kysymykseen minkälainen hän on omasta mielestään, nuori vielä kertoi, että parisuhteessa heillä menee ihan hyvin.

Nuori joka ei muistanut kenenkään työntekijän häntä kuvailleen, kertoi itsestään, että hän oli nykyään paljon rauhallisempi kuin ensimmäisessä sijoituspaikassaan ollessaan. Hän kertoi lisäksi aiheeseen liittyen, että hän pärjää hyvin.

6 Nuorten kertomaa: Ne työntekijät

Vaikka huostaanoton perusteet ja niihin johtaneet syyt eivät kirvoittaneetkaan nuorten kielenkantoja, niin lastensuojelulaitosten työntekijöistä nuorilla riitti kerrottavaa. Tässä kappaleessa esittelen nuorten kertomuksia ja mielipiteitä liittyen lastensuojelulaitosten työntekijöihin. Kertomuksia olen peilannut Cacciatoren, Korteniemi-Poikelan ja Huovisen (2008) ajatuksiin kasvattamisesta ja nuoren minäkuvan tukemisesta kasvattamisen keinoin.

6.1 Sijaishuoltoapaikan työntekijät: "Anut ja Elviirat"

"Siel oli iha mukavii ohjaajii, paitsi se Elviira oli vähä semmone, vähä liia ankara ja semmone, et se, ei oikee ittekä vissii tykänny must. En mäkää sit tykänny siit."

Vaikka en kysynyt nuorilta erityisesti, että pitivätkö he lastensuojelulaitosten työntekijöistä, niin jokaisen nuoren haastattelussa kyseinen aihe nousi esille. Nimesin työntekijät Anuksi ja Elviiroiksi. Anut olivat nuorten kertomuksissa mukavia ja heillä oli nuorille aikaa, kun taas Elviiroilla ei ollut aikaa nuorille ja nuoret kokivat, etteivät Elviirat edes pitäneet heistä.

Cacciatore, Korteniemi-Poikela ja Huovinen (2008, 61) kirjoittavat, että kuunteleminen on arvostamista. Heidän mukaansa, jos joku pysähtyy puhumaan lapsen kanssa, se merkitsee, että lapsi on keskustelun arvoinen, hänen kanssaan kannattaa ja voi pysähtyä vaihtamaan ajatuksia. Tämä näkyi myös nuorten kertomuksissa, he vastavuoroisesti pitivät ohjaajista, joilla oli heille aikaa ja, jotka pysähtyivät kuuntelemaan sekä keskustelemaan heidän kanssaan.

Anuilla oli nuorten kertomuksissa aina aikaa nuorille, he tulivat pyytämättä ja oma-aloitteisesti puhumaan nuorille. Anu oli nuorten kertomuksissa mukava ja tuli aina juttelemaan nuoren kanssa.

”...no se oli jotenki semmone mukava ja se tuli aina juttelee mul...”

”...oli siel ny muutama semmone, mitkä sit jutteli...”

”...ne oli erittäin mukavia, jutteli erittäin ihanasti...”

Nuorten kertomuksista kumpusivat myös Elviirat, joilla ei ollut aikaa nuorille. Nuoret kokivat, että pyynnöistä huolimatta ohjaaja ei pysähtynyt puhumaan heidän kanssaan. Nuoren pyytäessä ohjaajaa, saattoi vastaus olla nuoren kertoman mukaan tyly – ”myöhemmin”. Ja nuoret kertoivat, etteivät he enää välttämättä pyytäneetkään samaa ohjaajaa puhumaan kanssaan. Nuorten tarinoissa Elviirat myös puhuivat kahvipöydän ääressä mieluummin keskenään kuin nuorten kanssa. Elviirat eivät myöskään mitenkään osoittaneet nuorille, että nuorten asiat olisivat heitä kiinnostaneet.

”...jos sil yritti niinko jutel jostai, ni se oli sillai vähä niinko välinpitämätön...”

”...sit siel oli niitäki, mitä ei paljo kiinnostanu, mitä sä teet...”

”...olis niinko halunnu puhuu jostai, ni sit ne vaa niinko oli sillee, et ei nyt, vaik niil olis ollu aikaa...”

Nuorten kertomuksissa arvostettiin myös ohjaajien sensitiivisyyttä. Anut huomasivat, kun nuorella oli paha olla ja he tulivat oma-aloitteisesti keskustelemaan nuoren kanssa, sekä sen lisäksi he yrittivät myös auttaa nuorta tilanteissa, joissa nuorella oli mahdollisesti huolia tai paha olo.

”...kyl se autto, et siel pysty puhumaan...”

”no meil oli ain kaikkee, et juteltii yksityisasioist ja ku se kuunteli ja sit yritti auttaa, jos oli paha olla...”

”...se oli kiva, ku se jutteli mun kans siit...”

Lisäksi nuorten kertomuksista välittyi, että Anut ottivat mukaan tekemiseen ja toimintaan, lähtivät nuorten kanssa viettämään aikaa, tekivät ja olivat nuorten kanssa yhdessä. Cacciatore ym. (2008, 56) kirjoittavat itsetunnon ravinteista, että yksinkertaistaen vuorovaikutus on tekemisissä olemista ihmisten kanssa. Heidän mukaansa vuorovaikutuksen ei tarvitse olla laadukasta yhdessäoloa tai kasvattavaa aikaa, vaan kaikkea sitä, mitä kodeissa, kouluissa, leireillä ja mökkilomilla puuhataan. Haastattelun nuoret arvostivat juuri sitä läsnäoloa sekä yhdessä tekemistä.

”...siel oli semmeno vanhempi naine, hän oli nii ihana, hän lähti mun kaa aina, ku siel oli semmone uimapaikka, ni sinne ja me käytii ja aina se oli positiivisesti, et mennää...”

”...ja se pyysi mua ain kaikkii juttuihi mukaa ja tuli itte mu työ...”

Nuoret kertoivat ohjaajailloista, jolloin ohjaajien kanssa pelattiin ja syötiin herkkuja. Eräs nuorista kertoi esimerkkiä pyytäessäni, että ohjaaja oli lähtenyt hänen kanssaan hakemaan farkkuja useamman kilometrin päästä, eikä niitä kyseisiä farkkuja enää saanutkaan siitä liikkeestä, mutta nuoren mieleen oli jäänyt positiivisena se, että ohjaaja oli hänen vuokseen lähtenyt. Kyseinen kertomuksen nuori ei muistanut tai osannut muuten yksilöidä, miten ohjaajien arvostus heidän puhetavoissaan oli näkynyt, mutta hän kertoi kysyttäessä, että arvostuksen huomaa käytöksestä, miten ihmisiä kohdellaan.

Anujen huomiointi ei loppunut aina laitossijoituksen loppumiseen, vaan nuoret kertoivat myös jälkeinpäin pitäneensä yhteyttä ohjaajien kanssa. Yksi nuorista kertoi, että ohjaajasta oli tullut hänelle niin tärkeä, että hän oli pyytänyt ohjaajaa vielä syntymättömän lapsensa kummitädiksi. Toinen nuori taas kertoi yhteiseksi muodostuneesta jutusta eli he olivat oma-ohjaajan kanssa käyneet sijoituksen aikana kahdesti erään bändin keikalla ja oma-ohjaaja oli ostanut hänelle joululahjaksi kyseisen bändin levyn. Kun nuoren sijoitus oli jo päättynyt, oli nuori pyytänyt oma-ohjaajaa vastavuoroisesti tulemaan saman bändin keikalle ja oma-ohjaaja oli mennyt. Tämä oli yksi niistä tarinoista, joita en olisi osannut kysyä, mutta jonka nuori selvästi halusi kertoa.

Nuorten kertomuksissa useammat ohjaajat saattoivat olla mukavia, mutta myös niin, että yksi oli ylitse toisten. Nämä olivat usein niitä samoja ohjaajia, joiden kanssa nuori oli pitänyt yhteyttä vielä sijoituksen jälkeenkin. Kertomuksista kävi myös ilmi, että

nämä ohjaajat olivat olleet nuoren oma-ohjaajia heti sijoituksen alkamisesta lähtien ja ohjaaja oli myös osannut välittää nuorelle viestiä, että nuori oli tärkeä.

”...et ne muutkin oli ihan semmosii mukavii, mut Anu oli oikeesti kaikist paras. Sillai katto vähä sivust, ni kyl Anu oli iha paras, en olisi halunnut vaihtaa...”

”...et ain ku hän oli töis, ni hän otti yleensä sit muhu kontaktii...”

”...se jatko siel viel sen takii, et mä oli siellä ja sen aikaa, et mää pääse pois...”

Nuoret muistelivat myös sijoituspaikkoja, joissa nuori ei ollut kokenut kenenkään ohjaajan välittäneen hänestä. Tämän lisäksi nuori saattoi kertoa, ettei hän ollut kokenut ohjaajienkaan pitäneen hänestä. Nuori saattoi myös kertoa, ettei hän itse ollut tykännyt yhdestäkään ohjaajasta. Yksi nuori epäili, asiaa häneltä kysyessäni, että se saattoi johtua hänen silloisesta iästään, että kaikki ohjaajat nyt vaan olivat olleet ärsyttäviä. Ärsyttäväksi piirteeksi kyseinen nuori kertoi esimerkiksi virkaintoisuuden. Tosin asiaa häneltä lisää tiukatessani, hän kertoi, että paikan sijaiset olivat olleet ihan mukavia. Toinen nuori taas epäili, että ohjaajat olivat saattaneetkin tykätä hänestä, mutta kun ne olivat vaan tehneet työtään.

”...must vähä tuntu silt, et ne ei tykänny must, mut ehkä ne nyt kuitenkin tykkäs, mut ku ne teki työtäs...”

Lisäksi moni nuorista epäili, että työntekijöillä itsellään oli saattanut olla huono päivä tai, että työntekijällä oli mahdollisesti ollut omia ongelmia ja se oli vaikuttanut työntekijän työskentelyyn.

”... se oli vähä semmone pahantuuline, mut mää en tie, et olikoha sil vähä omis asioissas jotai, et sil oli omii ongelmii...”

Toinen nuori taas kertoi, ettei hän ollut pitänyt työntekijöistä, jotka olivat tulleet työharjoitteluun. Nuoren kokeman mukaan työharjoittelijat olivat kohdelleet heitä ikäistään nuorempina. Tästä esimerkkinä haastattelun nuori kertoi, että työharjoittelussa ollut työntekijä oli esimerkiksi vahtinut hänen vieressään hänen pestessä pyykkiä. Nuori oli ottanut tämän epäluottamuslauseena häntä kohtaan, koska hän oli omasta mielestään tottunut pyykinpesukoneen käyttäjä. Kyseinen nuori myös kertoi, että yksi

työharjoittelija oli tullut herättämään häntä aamulla päästä silittäen. Nuori kertoi pelästyneensä ja kokeneensa tämän epämiellyttävänä. Hän kertoi, ettei häntä oltu ikinä herätetty päästä silittämällä.

Sen lisäksi, että nuoret eivät tykänneet joistain työntekijöistä, nämä saattoivat olla, siteeraten yhtä nuorta, ”*inhokkiohjaajia*”. Inhokkiohjaajaksi pääsi puhumalla nuorelle asioista epäsensitiivisesti ja karkeasti sekä ”*näsäviisaasti*” tai huomauttelemalla jatkuvasti nuoren tekemisistä. Yksi nuorista kertoi, että aamu saattoi jo alkaa huonosti, kun inhokkiohjaaja oli töissä. Tämän lisäksi huono päivä oli saanut jatkoa, jos inhokkiohjaaja oli vielä sattunut heti aamutuimaan sanomaan jotain näsäviisasta. Lisäksi samainen nuori kertoi, että hänellä oli mennyt heti sijoituspaikkaan mennessään napit vastakkain silloisen sijaishuoltopaikan sihteerin kanssa. Tämä sen vuoksi, että nuori oli kokenut sihteerin haukkuneen hänen äitiään alkoholistiksi.

Elviiraksi pääsi myös, jos työntekijä käyttäytyi erilailla ollessaan kahdestaan nuoren seurassa, kuin muiden työntekijöiden ollessa paikalla.

”...sit ku siihen tuli se toinen ohjaaja, ni sit meni kädet puuskaa ja sit rupes taas tulee kauheet semmost, et niinko yhtäkkii se oliko se toise ohjaaja kans samaa mieltä...”

Anut taas käyttäytyivät johdonmukaisen samanlaisesti myös toistenkin ohjaajien läsnä ollessa.

”...ne o ollu koko ajan samanlaisii, et ei se haittaa, vaik se toine ohjaaja o tullu siihe viereen...”

Sen lisäksi, etteivät Elviirat käyttäytyneet muiden ohjaajien seurassa samanlaisesti kuin nuorten seurassa keskenään ollessaan, heillä saattoi olla keskenään myös eri säännöt nuorelle. Tämä saattoi näkyä nuorelle niin, että ohjaajat menivät toiseen huoneeseen palaveeraamaan nuoren asioista kovaäänisesti. Nuoren kertoman mukaan ohjaajat olivat saattaneet tapella jostain häneen liittyvästä asiasta ja hän oli kertomansa mukaan tuolloin salakuunnellut.

”et ne rupes ain kinastelee, kauheet palaverit, ain ko mun kaa juteltii, ni sen jälkee ne meni keittiö ja ovet kiinni ja palaveri käyntii...”

Nuoret kertoivat työntekijöistä myös, että ne olivat niin erilaisia, toiset ohjaajat olivat rennompia ja toiset taas liian tiukkoja. Elviiraksi pääsi myös olemalla ilkeä.

”...se oli ain ilkee, sillai ilkeesti vastas...”

Yksi haastattelun nuorista kertoi, että sijaishuoltoapaikan muut työntekijät olivat olleet mukavia, paitsi tämä yksi, joka oli ollut ilkeä. Kysyessäni nuorelta esimerkkiä, hän kertoi, että kyseinen Elviira oli saattanut illalla, kun nuori oli minuutin myöhästynyt matkalla huoneeseensa, antaa koko seuraavaksi päiväksi liikkumiskiellon nuoren omasta huoneesta. Kysyttäessä nuori kertoi, että Elviiralta saattoi kyllä kysyä jotain yleistä, muttei nuori tähän kuitenkaan voinut luottaa, että tälle olisi kertonut mitään henkilökohtaisia asioita.

Yksi nuorista kertoi olleensa helpottunut, kun uuden sijaishuoltoapaikan työntekijät olivat osoittautuneet mukaviksi. Nuori kertoi jännittäneensä asiaa, ennen sijoitusta.

”se ei ollu semmone paikka – et aatteli, et siel o kamalat ohjaajat ja kaverit, mut ei se ollu sillai kuitenkaa sit...”

6.2 Lastensuojelulaitosten säännöt: ”Natsimeininkii”

”...oli se nii rankka, siis se oli, ikin ollu semmoses laitokses...”

Cacciatore ym. (2008, 121) kirjoittavat, että jokainen lapsi on yksilö ja herkkyydeltään erilainen. He muistuttavat aikuisia muistamaan tämän sääntöjen ja rajojen opettamisessa, koska sama asia jonka toinen antaa mennä toisesta korvasta ulos, voi jollekin toiselle olla liian rankka ja vahingollinen.

Lastensuojelulaitosten säännöt olivat myös aihe, jonka lähes jokainen nuori otti esille ilman, että olin esittänyt erityisesti juuri sitä koskevia erikysymyksiä. Nuorten kertomuksista kävi ilmi, että jokaisessa laitoksessa näytti olevan pääsuunniltaan samansuuntaiset säännöt, mutta kahdella nuorista oli myös taustallaan kokemus lastensuojelulaitoksista, joiden säännöt olivat olleet vielä astetta tiukemmat.

Lähes säännönmukaisesti jokainen nuori nosti aiheen esille kertomuksissaan, koska häntä oli hänen omasta mielestään kohdeltu epäoikeudenmukaisesti. Nuoret saattoivat kokea epäoikeudenmukaisiksi esimerkiksi rajoitustoimenpiteet yhteydenpidossa.

”...sen aikast kihlattu poikaystävää, ni sitä mää en saanu tavata, en soittaa, en puhuu häne kaa, enkä äitini kaa saanu sillo, se kolme kuukaude aikan...”

Yksi nuorista kertoi kokeneensa päivittäisen tehtävänjaon olleen hänelle epäoikeudenmukainen. Hän kertoi olleensa aina vapaaehtoinen ulkoiluttamaan ja ruokkimaan hevosia sekä siivoamaan niiden tallit, mutta hänestä tuntui, ettei vapaaehtoisuudelle annettu aina painoarvoa.

”... ni nosti aina käde ylös, mut sit taas – ei niinko, ei ikin otettu mua, vaa semmone ketä ei viitanu...”

Todennäköisesti näille nuorten kokemille epäoikeudenmukaisuuksille säännöissä saattoi olla olemassa hyvät perustelut, mutta nuoret eivät kuitenkaan osanneet niitä kertoa. Ehkä heille oli ne myös kerrottukin, mutta haastattelun perusteella näytti siltä, etteivät perustelut olleet joko vakuuttaneet tai ne oli kerrottu tilanteessa, jossa nuori ei ollut vastaanottavainen. Yksi nuorista kertoi, että säännöt *”oli lyöty käteen”* ja niiden kanssa tuli vain elää. Cacciatore ym. (2008, 122) kirjoittavat säännöistä, että lapselle on tultava selväksi, että jos hän tekee näin, seuraa noin. He jatkavat aiheesta, että yleensä tilanteeseen liittyy tunteita, mutta ne eivät ole pääasia. Ei ole tarkoituksenmukaista, että lapsi tottelee häpeän tai pelon vuoksi. Tällaisen syyn vuoksi totteleva lapsi on surullinen tapaus. Lapsen tulisi Cacciatore ym. mukaan oppia luottamaan aikuisen hyväntahtoisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen.

Cacciatore ym. (2008, 74) kirjoittavat myös, että kodin tulee olla turvallinen, riittävän puhdas, oikeudenmukainen ja viihtyisä. Heidän mukaansa kodissa toteutuu tasa-arvo ja jokainen joutuu panostamaan, eikä ketään pidetä toista vähempiarvoisena. Lisäksi yksilöllisyyden kunnioitus ei ohita yhteisöön sopeutumisen ja yhtäläisen vastuullisuuden vaatimusta. Säännöistä he vielä mainitsevat, että ne ovat samat kaikille, vaikka ikä tuokin mukanaan vapauksia. Nuorten kertomuksista välittyi myös kokemus, että lastensuojelulaitosten säännöt olivat koskeneet kaikkia siellä asuneita nuoria ja ne olivat olleet kaikille samanlaiset.

”... kyl mä sillo tajusi, et kyl kaikil o samat säännöt, kaikil o samat rangaistukset...”

”... siel oli nii tarkat ne rajat, et siel oli kaikki samaa mielt sit...”

Lisäksi yksi nuorista kertoi, että kun ikää oli tullut lisää, oli saanut iän myötä lisää vapauksia, tässä seuraavassa tapauksessa hieman myöhennetyn kotiintuloajan.

”...sillo ku mä oli alle viistoist, ni siel täyty men puol kahdeksalt takas illal, mut sit ku mä täyti viistoist, ni sit mä sai men kahdeksalt...”

Toisaalta myös nuoret kertoivat kokemuksista, joiden mukaan samat säännöt eivät koskeneetkaan kaikkia tai ainakin näin nuoret olivat tulkinneet asian. Kahden nuoren kertomuksista kävi ilmi, että lastensuojelulaitoksessa oli heidän sijoituksen aikana asunut nuori, joka oman tilanteensa vuoksi oli näyttänyt nauttivan erityiskohtelua ja hänellä oli nuorten kertoman mukaan ollut omat säännöt.

”...siel niinko siel oli esimerkiks semmone, tota kenel oli joku, mikä se nyt, se raivostuu nopeesti ja sit se rupee heittelee tavaroita ja kaikkee...”

”...just se toine, ketä heitteli niit tavaroit, sil oli varmaa jotku omat säännöt. Se ei saanu ikin mitää, oli koko aja pitkiä lomina ja...”

”... hän sai siel kaike, mitä hän halus. Niinku ohjaajat meni vähä niinku häne suuntaas...”

Cacciatore ym. (2008, 114) kirjoittavat, että kodin seinien sisältä on lapselle löydettävä turvallinen vastuunkantaja, huolehtija ja organisoija, mutta myös samalla lämmin ystävä. Heidän mukaansa lapsen tulee tietää, että hänellä on kotona turvallinen johtaja, joka osaa sanoa, mikä on oikein ja väärin. Vanhemman ei kuitenkaan tule alleviivata lapselle aikuisen ylivaltaa. Nuorten kertomuksista myös tämä kävi ilmi, että jos nuorella oli muuten hyvä olla lastensuojelulaitoksessa, eivät tiukat säännöt tuntuneet nuoresta niin pahalta. Vaan päinvastoin, nuori saattoi kertoa, että hänestä oli hyvä vaan, kun kotiintuloaika oli aikainen ja hänen mielestään nuorilla oli sitten itsenäistyttyään aikaa seurustella kavereiden kanssa.

Kaksi haastattemistani nuorista olivat olleet sijoitettuna lastensuojelulaitoksiin, joiden tarkoituksena oli vastata vaativampiin kasvatuksellisiin tarpeisiin. Kumpikin nuorista oli

tosin ollut sijoitettuna eri paikkaan, mutta heidän kertomuksensa sijaishuoltoapaikan kokemuksista olivat melkein eri ääripäistä. Toiselle nuorelle oli jäänyt sijaishuoltoapaikastaan haastattelun perusteella hyvät muistot, vaikka paikan säännöt olivat olleet aiempaa sijaishuoltoapaikkaa tiukemmat. Nuori ei esimerkiksi pitänyt pahana, vaikkei hän ollut saanut tavata arkisin kavereitaan ja paikan eristyisyydestäkin hänellä oli vaan hyvää kerrottavaa.

”...sielt ei saanu lähtee mihinkää, paitsi sin mettää painaa, ku ei sielt ny kauheesti mihinkää ketää lähe...”

”... siel ei saanu, mut siel oli se piha nii sairaa iso ni, et ei sil ollu mitää välii, ko siel oli mettääki kymmene kilsaa joka suuntaa, ni ei se haitannu mitää...”

Nuori myös kertoi silloisesta sijaishuoltoapaikastaan, että siellä oli ollut aina jotain tekemistä. Kyseiselle nuorelle ei juuri ollut jäänyt kyseisestä lastensuojelulaitoksesta huonoja muistoja, ainoaksi epäkohdaksi hän listasi paikan tiukan johtajan. Nuori kertoi, että johtaja oli ollut tiukka ja oli tiukkuutensa vuoksi nuoren tietämän mukaan saanut ”pari” huomautustakin. Nuoren kertoman mukaan johtaja oli riepottellut yhtä ulkomaalaista, mutta ei sen takia, että johtaja olisi ollut rasisti, vaan koska ulkomaalainen nuori oli ehkä oman käytöksensä takia sen ansainnut.

”... se vissii vähä riepotteli sitä yht ainaki siel, mut se oli iha viti päästäs, ko se jahtas kaikkii juustohöylil ja paistipannuil ja kaikil tämmösil, ni sen takii se vähä riepotteli sitä siel...”

Toinen nuorista taas koki sijaishuoltoapaikkansa sääntöjen olleen lähes epäinhimillisiä. Nuori kuvasi paikan sääntöjen olleen toisaalta tasa-arvoisia, mutta toisaalta kohtelu oli saattanut olla lähes kliinistä ja persoonatonta. Nuori kertoi kyseisen lastensuojelulaitoksen olleen niin iso, että työntekijät esimerkiksi olivat puhuneet keskenään radiopuhelimilla. Lisäksi nuoren kertoman mukaan paikka oli ollut täynnä kameroita. Esimerkkinä radiopuhelimien käytöstä työvälineenä nuori kertoi, että hän oli saattanut pyytää lupaa työntekijältä mennä katsomaan televisiota. Tämän jälkeen työntekijä oli kysynyt radiopuhelimen välityksellä toiselta työntekijältä lupaa ja jos lupa oli tullut, oli nuori saanut mennä katsomaan televisiota. Nuoren mukaan osastolta yksi oli ollut matkaa osastolle kaksi noin kaksi sataa metriä ja seuraavassa lainauksessa nuori

kuvailee tilannetta, kun hän oli saanut luvan mennä katsomaan televisiota sen jälkeen, kun työntekijät olivat varmistaneet, että televisiohuoneessa oli tilaa.

”... kakkospäätyy katsomaa muitten kans televisiota, ni sitten ohjaaja kysyi ensin toiselta ohjaajalta, että mahtuuko sinne sohvalle yksi pieni peppunen vielä, sit se kuulu semmone pling ääni, ko ne teki ain jonku semmose ja sit sai lähtee kävelee...”

Nuori kuvaili lisäksi paikan suuruutta lukuisilla kameroilla, joita oli nuoren kertoman mukaan ollut joka puolella. Nuori kertoi, että ohjaajat olivat istuneet aina kameroiden ääressä valvomassa ja nuoren kuulumiset oli luettu raporteista, eikä kysymällä nuorelta itseltään. Tämä erityisesti näytti tuntuneen nuoresta pahalta, koska hän kertoi, ettei edes kotiloman jälkeenkään oltu kysytty, miten hänen lomansa oli sujunut. Haastattelun nuori koki kyllä kertomansa mukaan, että säännöt olivat olleet lähes samat kaikille, mutta ne olivat hänen mielestään olleet liian ankarat. Nuori kuvasi esimerkiksi yhteisiä ruokailuhetkiä, ettei silloin ollut saanut puhua toisten nuorten kanssa.

”... siel oli niin tiukat säännöt ja niinko, et ei siel saanu suunnillee hengittääkkää, jos syötii esimerkiks, piti ol iha hiljasta ja piti vaa syödä...”

Cacciatore ym. (2008, 65) kirjoittavat käskevästä ja ehdotonta tottelevuutta vaativasta kasvatuksesta, että nykyään nimenomaan sen uskotaan synnyttävän rikollisuutta tai sitten nujerrettuja, alisuoriutuvia ja vetäytyviä aikuisia.

Lisäksi nuori kertoi, että kotilomilta palatessaan nuori oli joutunut riisumaan itsensä alastomaksi tarkastusta varten ja tuolloin myös hänen kassinsa oli aina tarkastettu. Tämä oli nuoren kertoman mukaan ollut sen vuoksi, että sijaishuoltopaikassa oli ollut tarkat säännöt, mitä sinne sai tuoda. Kyseiseen lastensuojelulaitokseen ei ollut saanut viedä eikä sieltä ollut saanut tuoda nuoren kertoman mukaan esimerkiksi mitään avonaisia purkkeja tai muita vastaavia. Nuori kertoikin kysyttäessä, että lomilta palaaminen oli tuntunut aina epämukavalta, koska sijaishuoltopaikassa oli odottanut henkilötarkastus.

”...olis vähä kivempi ollu mennäki takasi, ku ku tietää ain, et noni nyt ruvetaa riisuu vaatteita ja kaikki pussit ja kassit tutkitaa...”

”...siis se oli niinko – no mun mielestäni aika natsimeininkii...”

Kyseinen nuori kertoi kuitenkin tilanteeseen liittyen, että henkilötarkastuksesta huolimatta hän oli vienyt kotilomilta tullessaan sijaishuoltopaikkaan esimerkiksi tupakat mukanaan. Nuori kertoi, miten hän kotilomalla ollessaan oli avannut perunalastupussin ja laittanut sinne tupakka-askeja. Nuori kertoi tämän jälkeen liimanneensa perunalastupussin kiinni kynsiliimalla. Koska perunalastupussi oli näyttänyt avaamattomalta, oli nuorella ollut lupa viedä se omaan huoneeseensa.

Lisäksi osaan sijaishuoltopaikoista oli paikan käytänteisiin kuulunut työnteke. Yksi nuori kertoi tällaisesta sijaishuoltopaikasta, että nuorten oli pitänyt herätä joka aamu viimeistään seitsemältä ja mennä töihin.

”...herättii joka päivä seittämält – oli viikonloppu tai ei, sit lähdeitti töihi ja välil syöttii ja takasi töihi ja neljä viide aikaa päästii kesälomallaki vast, niinko sit töistä poies...”

Sijaishuoltopaikkojen lisäksi nuoret kuvasivat myös yksittäisten työntekijöiden sääntöjä ilkeiksi tai natsimaisiksi. Nuorten kertoman mukaan se saattoi olla ihan työntekijästä kiinni, miten sääntöjen noudattamista tulkittiin ja miten sääntöjen rikkomisista seuraamuksia jaeltiin. Yksi nuorista kertoi, että minuutilla kun myöhästyi iltatoimien kanssa, saattoi seurauksena olla yhdeltä työntekijältä huoneesta liikkumiskielto seuraavaksi päiväksi. Toinen nuori taas kertoi, ettei työntekijöillä ollut samaa linjaa sääntöjen rikkomisen seurauksista ja tämän seurauksena työntekijät saattoivat keskenään kinastella asiasta.

Lähes jokainen nuorista oli lähtenyt luvatta omille teilleen. Ns. ”hatkareissujen” seuraukset saattoivat myös nuorista tuntua vielä jälkeenpäinkin epäreiluilta. Yksi nuorista kertoi olleensa karensissa. Hän kertoi tuolloin olleensa huoneessa, jossa ei ollut ikkunaa, muuta kuin vain lasitiilet. Kysyttäessä nuori kertoi, ettei hän ollut tuolloin saanut poistua huoneesta muuten, kuin käydä suihkussa ja vessassa. Lisäksi nuoren kertoman mukaan työntekijät eivät olleet juuri puhuneet hänen kanssaan tuona aikana, vaan olivat ainoastaan tuoneet hänelle ruuan ja juoman. Nuori myös kertoi, että ainoa viihdyke, jonka hän oli tuolloin saanut pitää, oli ollut kirja. Nuori kommentoi tuon aikaista tunnetilaansa sanomalla, että hänellä oli ”hajonnut pää”.

”...se oli aika järkyttävää, siis mullaha hajos pää siel, siis määhypei seinil...”

Melkein poikkeuksetta nuoret myös kritisoivat aikaista kotiintuloaikaa ikäväksi. He kertoivat, että oli ollut kurjaa lähteä kavereiden seurasta samalla tietäen, että kaikki muut olivat vielä saaneet jäädä. Yksi nuorista kuvasi tunnetta, että hänelle oli tullut alemmuuskompleksi.

”...mul tuli vähä semmone alemmuuskompleksi, et niinko, et tuntu, et mää oo huonompi ihmine välil niinku, et koulussaki oli, ni sit ties niinko, et jees noi sai ain kauppal hillumaa ja joo mää mee sin neljä seinä sisää...”

”... kyl se vähä tyhmält tuntu, ko kaverit sano, et joo me jäädää viel ja mää, et joo mä lähde moi...”

6.3 Pitikö työntekijän sana: ”Sydänte rikkomus”

Työntekijöiden valehtelu oli myös jotain, joka nousi nuorten kertomuksista, vaikka en ollut asiasta osannutkaan heiltä kysyä. Kokemus työntekijöiden valehtelemisestä tuli tulkintani mukaan enimmäkseen epäoikeudenmukaiseksi koetuista säännöistä. Lähes jokaisen haastatteleman nuoren kertomuksissa korostui lomien tärkeys ja jos jostain ennalta tietämättömästi syystä nuoren loma peruuntui, kokivat nuoret työntekijöiden valehdelleen heille.

Vaikka lapsen oikeus kotilomiin on kirjattuna lastensuojelulaissa, ei se vaikuttanut olevan itsestäänselvyys haastattelemilleni nuorille. Usein kotilomat koettiin olevan palkintoja hyvin sujuneesta arjesta ja siten haastatteleman nuoret liittivät kiinteästi luvan kotilomille pääsystä työntekijöiden tapaan kohdella heitä. Kotilomien toteutumiseen saattoi liittyä kokemuksia valehtelusta tai epäoikeudenmukaisesta kohtelusta.

Yksi nuorista kertoi, että hän oli ollut tulossa kolmen viikon päästä täysi-ikäiseksi ja hänelle oli luvattu ennen kotiutumista vielä yksi kotiloma. Nuori kertoi kotiloman olleen hänelle erityisen tärkeä, koska hänen silloisella seurustelukumppanillaan oli tuolloin ollut syntymäpäivät. Nuori kertoi pakanneensa jo kotilomaa varten, kun hänelle oli sanottu, ettei hän pääsekään lomalle. Kysyessäni nuorelta syytä tähän, nuori kertoi,

että hänelle oli sanottu hänellä olevan sijoituksesta enää niin vähän aikaa jäljellä, ettei hän enää tämän takia päässyt kotilomille.

”...seuraavan päivän mu piti lähtee, mut sit mul sanottii, et sä lähdekkää. Oli se vähä semmone niinko sydänte rikkomus...”

Tämä ei ollut ainut tarina, jonka nuoret kertoivat jo mielestensä heille luvattujen kotilomien peruuntumisesta. Nuoret myös pitivät kiinni kaupungille menemisistä. Jos nämä eivät olleet toteutuneet sovituslaisesti, saattoi nuori kokea helposti, että hänelle oli valehdeltu.

”... mul tosi paljo valehdeltii, siis sillee suoraan päin näköö, jostain kotilomistaki ja jostain tälläsiist et ja kaupungis menoist...”

Yksi nuori kertoi tilanteesta, jolloin hän oli paukauttanut oven kiinni ohjaajan edestä niin, että ohjaajaan oli sattunut. Nuori vielä korosti, ettei hän ollut paukauttanut ovea mitenkään hiljaa kiinni. Nuori tosin kertoi pyytäneensä tapahtunutta anteeksi. Kysyessäni nuorelta syytä tähän, nuori kertoi, että hän oli tuolloin hermostunut, koska hän ei ollut päässyt kaupungille, vaikka hänelle oli niin luvattu jo kaksi viikkoa aiemmin.

Yksi nuorista kertoi, ettei hän ollut jaksanut ikinä kuunnella palavereissa, mitä siellä puhuttiin. Koulumenestys ja muut käytännön asiat olivat menneet ohi korvien, mutta kun oli puhuttu kotilomista, nuori kertomansa mukaan oli valpastunut kuuntelemaan ja tarvittaessa myös osallistumaan.

”...sit vast kiinnostiki, et jos kotilomist puhuttii, ni totta kai mä kuunteli ja sit sanoii vastaa, et jos ei mua miellyttäny, mut ne höpötti just tietysti su koulumenestyksest ja kaikist tämmäsist, ni ei mua niinko ne kiinnostanu...”

Nuoret kertoivat myös tilanteesta, jolloin vanhemmat tai sukulaiset eivät vain yksinkertaisesti halunneet tulla katsomaan nuorta lastensuojelulaitokseen. Tämä johtui nuorten kertoman mukaan siitä, etteivät vanhemmat ja sukulaiset tykänneet laitoksista.

”...ja totta kai se oli kamalaa: mee äiti ei tykkää yhtää käyd nois laitoksis, sukulaiset ei tykkää, mummu ja pappa ei, ei...”

Yksi nuori kertoi, että äiti oli käynyt katsomassa häntä pitkän sijoituksen aikana yhteensä neljä kertaa. Nuori kertoi pakottaneensa äidin tulemaan sillä varjolla, että äidin piti tuoda hänelle tupakkaa. Toinen nuorista taas kertoi, etteivät vanhemmat koskaan käyneet häntä katsomassa, mutta hän oli tullut itse joka viikonloppu kotikaupunkiin kotilomille.

Yksi haastattelemistani nuorista koki, että koko ajan oli pitänyt suorittaa, jotta pääsi kotilomille. Kotilomat olivat nuoren kertoman mukaan kannustepalkkioita hyvin sujuneesta arjesta. Kyseinen nuori koki myös, että työntekijät välillä valehtelivat hänelle tai kohtelivat häntä epäoikeudenmukaisesti, kun hänelle luvatut kotilomat eivät olleet toteutuneetkaan sovitusti. Nuori kuvasikin vastauksissaan useampaan kertaan, että hänen oli pakko päästä kotilomille. Kotilomat kun tarjosivat myös mahdollisuuden nähdä sukulaisten lisäksi kavereita ja mahdollisia seurustelukumppaneita.

Nuoret myös kaipasivat enemmän vapaa-aikaa, jotta he olisivat voineet nähdä kavereitaan kauemmin. He saattoivat kertoa, että juuri tässä suhteessa he kokivat eriarvoisuutta suhteessa ystäviin, jotka asuivat kotona vanhempiensa kanssa. Kotona asuvat nuoret kun saivat viettää kavereiden kanssa aikaa kauemmin, kuin laitokseen sijoitetut nuoret. Seuraavassa lainauksessa nuori kuvaa tilannetta, kun kavereiden tapaamisesta matkat veivät osan ajasta.

”...et sit ku sitä odottaa – nuori odottaa, et jeees, mä pääse kaupungil, ku sää et pääs kaks kertaa viikos kaupungil ja sä saat ol neljä tuntii ulkon kavereittes kans, ja linja-automatkoihl meni puol tuntii vie, et sul oli niinku oikeesti kolme tuntii aikaa ol kavereitte kaa...”

Lisäksi yhteydenpito kotiin nousi nuorten kertomuksissa kiistakapulaksi nuorten ja työntekijöiden välillä. Nuoret kertoivat, että heille oli luvattu, että he voivat soittaa kotiin, eivätkä sitten he olleet saaneetkaan. Yksi nuori taas sanoi työntekijöiden valehdelleen hänelle. Asiasta kysyessäni, että mistä hänelle oli valehdeltu, nuori tokaisi, etteivät työntekijät olleet lähettäneet häntä koskevia papereita hänen äidilleen, vaikka olivat näin luvanneet.

”... luvattii aina, et saat soittaa, mut ei ikin saanu...”

”... siis jos jotai lappuiki piti lähetel mu äitil, ni ei ne niit ikin lähettäny...”

Haastatteluiden aikana nuoret myös paljon refleктоivat itseään arvelleen joidenkin tapahtuneiden lopulta kuitenkin johtuneen heistä itsestään, mutta kotilomat ja -vapaat eivät lukeutuneet tähän itsereflektionnin piiriin. Lähes jokainen heistä oli sitä mieltä, että niitä olisi pitänyt olla enemmän. Tämä liittyi myös kotiintuloaikoihin. Jälkihuolto- nuoret kokivat, että hyvään sijoitukseen olisi pitänyt sisältyä myös enemmän aikaa viettää omien vanhempien, sukulaisten ja ystävien kanssa. Pidempään sijoitettuna olleet kertoivat toivovansa sijoitusajalta, että olisi pitänyt olla *”enemmän siis vapaa-aikaa ja ehkä enemmän yhteydenottoja niinko vanhempiin ja sukulaisiin”* sekä *”sai ol niitten kavereitten kans koulun, niinko tehd ny läksyt, ja koulu jälkee sais ol ja tavata niit kavereita ja pitää vanhempii enemmä, ku kerra viikos yhteyttä”*.

6.4 ”Hatkaaminen – omat lomamat”

Luvattomat poissaolot eli hatkaaminen liittyvät kiinteästi teemaan kotilomien tärkeys. En kysynyt haastattelemista nuorilta asiaa oma-aloitteisesti, mutta jokaisen kanssa aihe nousi esille. Usein nämä toistuvat luvattomat poissaolot olivat myös olleet syynä siihen, että nuorella oli ollut taustallaan useampi eri sijoituspaikka. Vain yksi nuorista kertoi, että hän oli ainoastaan kertaalleen ollut omilla teillään ja silloinkin vain kolmen tunnin ajan. Nuori kertoi itse soittaneensa sijaishuolto- paikkaan ja pyytäneensä työntekijöitä hakemaan hänet takaisin. Taustalla luvattomaan poissaoloon oli ollut nuoren kertoman mukaan stressi isästä, jonka oikeudenkäynnistä nuori oli suoraan jäänyt hetkeksi omille teilleen.

Muilla nuorilla taas oli kertynyt kertomustensa mukaan useita luvattomia poissaoloja. Luvattomat poissaolot saattoivat puolestaan vaikuttaa nuoren kokemukseen siitä, miten hän oli tullut sijaishuolto- paikassa kohdelluksi. Yksi nuorista esimerkiksi kertoi, että hänellä oli jo vastaanottokodissa ollessaan kertynyt lukuisia luvattomia poissaoloja. Nuori myös arveli, että tämän vuoksi häntä ei ollut sijoitettu perheeseen, kuten hänen

siskolleen oli käynyt. Nuori kuitenkin kertoi, että hän olisi mieluiten halunnut tulla sijoitetuksi perheeseen, mutta hän kertoi ymmärtäneensä syyn tähän, kun sisko oli asian hänelle sanonut.

”... no olin mä alus, mut sit ko mä itte vähä tajusi ja sit ku mu tuo mu sisko kerto, et jos mä olisi ollu erillaine. En mä sit sen jälkee enää ollu...”

Kyseinen nuori kertoi, että selitys hänen luvattomille poissaoloille oli yksinkertainen. Hän ei vain ollut halunnut olla lastensuojelulaitoksessa. Hän kertoi mieluiten halunneensa olla kavereiden kanssa, vaikka hän tiesi joutuvansa aina vaikeuksiin luvattomista poissaoloista. Nuori kertoikin saaneensa huutia luvattomista poissaoloistaan, sekä hänelle oli moneen kertaan yritetty teroittaa, että nuoren pitää vastata puhelimeen.

”...aikamoist huutii, et ne piti mul kauhee saarna, et en mä olis saanu lähtee et mun olis pitäny vastat puhelimee ja mun olis pitäny men takas sillo, ku ois pitäny...”

Kysyin kyseiseltä nuorelta turvattomuuden tunteen kokemisesta, kun ei ”hatkatessa” aina tiedä, mihin pääsee nukkumaan, sekä milloin ja mistä saa syödäkseen. Nuori totesi minulle, että *”mut kyl mä ain jonnekki sit pääsi”*.

Cacciatore ym. (2008, 61) ovat sitä mieltä, että kun lapsi uskoo olevansa niin hyvä, että hänen kannattaa jopa suojella itseään, silloin neuvotkin menevät perille liittyivätpä ne alkoholiin ja tupakkaan, ravitsemukseen, riittävään ja hyvään uneen tai liikunnan merkitykseen. Cacciatore ym. kirjaa lukiessani tuli mieleeni juuri nämä nuoret, jotka lähtivät luvattomasti omille teilleen, ilman että tiesivät varmuudella, missä saivat nukkua tai mistä saivat ruokaa syödäkseen. Cacciatore ym. (2008, 51) siis kirjoittavat, että ihmisen minäkuva, oma käsitys itsestä, vaikuttaa hyvin paljon siihen, miten hän arvostaa ja suojaa itseään sekä millaisia riskejä hän ottaa.

Yksi haastattelemistani nuorista kertoi tehneensä itselleen kalenterin heti sijoituksen alussa. Hänellä oli tuolloin ollut mielikuva, että sijoitus tulee kestämään 30 vuorokautta ja nuori kertoi laskeneensa päiviä, jolloin hän pääsee kotiin. Nuori oli saanut kuitenkin kertomansa mukaan jonkin ajan päästä tietää, että sijoitus kestääkin kolme kuukautta. Hän kertoi tehneensä uuden kalenterin laskeakseen päiviä, jolloin hän kotiutuisi. Lopulta kalenterit olivat nuoren kertoman mukaan olleet turhia, koska hän oli saanut

tiedon, että hän pysyy sijoitettuna siihen asti, kunnes hän täyttää kahdeksantoista. Nuori kuvasi tilanteesta seurannutta luvatonta poissaoloaan, että toisena yönä hän oli lähtenyt ikkunasta ulos ja kävellyt sijaishuoltoapaikastaan kotikaupunkiinsa kahdenkymmenenviiden asteen pakkasessa. Kävelymatkaa hänelle oli tuolloin kertynyt kertomansa mukaan noin viisitoista kilometriä.

”...oli pakko, et mä haluu pois täältä, koska totta kai mul oli niit aikasempii kokemuksii, ni rupes ahdistaa sit...”

Kyseinen nuori kuvasi lisäksi luvattomia poissaolojaan, että hän oli alkanut temppuilemaan, koska hän oli saanut tietää olevansa sijoitettuna täysi-ikäisyyteen asti. Hän kertoi yleensä olleensa omilla teillään parin päivän ajan ja sitten soittaneensa ohjaajille, että tuletteko hakemaan.

”... ni mähä aloin sit temppuilemaa tietysti, et mää sit hatkoil vähä välii, et sit ku mää kumminkaa, mää soiti ain itte, voi olla, et mää oli ain pari päivää pois. Mää soiti itte, et tuutteks hakee ja oli iha kiltisti sit niinku...”

Yksi nuorista puolestaan kuvasi luvattomaan poissaoloonsa liittynyttä tilannetta, että hän oli vaan lähtenyt juoksemaan sieltä metsästä. Metsästä oli nuoren kertoman mukaan ollut viisi kilometriä keskustaan. Nuori kertoi, että hänen oli ollut pakko päästä pois, koska hän oli halunnut osallistua seurustelukumppaninsa syntymäpäiville. Nuori myös kertoi, että asiasta oli sovittu etukäteen ja hänen oli pitänyt tuolloin päästä kotilomille.

Yksittäisten kertomusten lisäksi nuoret kertoivat olleensa luvattomasti pois useaan kertaan. Yksi nuori kertoi asiaa häneltä kysyessäni, että hän oli lähtenyt toistuvasti omille teilleen, koska se kuumotus oli tuntunut mukavalta – jäikö kiinni vai ei. Toisaalta nuori itse oli taas kertonut, ettei hän viihtynyt yhtään sijaishuoltoapaikassaan ja hänen mielestään kyseisen paikan kaikki ohjaajat olivat tuolloin olleet ärsyttäviä. Yhteistä nuorten kertomuksille oli myös, että usein nuoret olivat itse soittaneet sijaishuoltoapaikkaan ja pyytäneet ohjaajia hakemaan heidät takaisin. Nuoret olivat myös itse saattaneet palata sijaishuoltoapaikkaan jossain vaiheessa omia aikojaan.

Yksi nuorista tosin kertoi kesästä, jolloin hän oli ollut kertomansa mukaan aika paljon omilla teillään. Hän kertoi kuitenkin olleensa koko ajan puhelinyhteydessä oman

sosiaalityöntekijänsä kanssa. Tuolloin kesällä tuo pitkäaikainen luvaton poissaolo oli kuitenkin päätyntä poliisien väliintuloon. Nuori kertoi poliisien löytäneen hänet hänen veljensä luota. Ja poliisilaitokselta hänet oli suoraan kuljetettu uuteen sijaishuoltopaikkaan, joka alussa oli tuntunut nuoresta ahdistavalta.

”... sit ku määh rupesin kattoo sitä maisemaa, herra jumala – tääl o lehmiä ja ei tääl oo mitää muuta, ku tommost kuraa ja velliä, et ei mul oo mitää kenkiäkää mukana...”

7. Kannustuksesta kohti selviytymistarinaa

Tämän kappaleen teemana ja punaisena lankana on nuorten saama kannustus sekä kannustuksen tukema itsenäistyminen. Haastatteluhetkellä nuorista välittyi luotto ja tulevaisuuteen ja usko selviytymiseen. Haastattelemilleni jälkihuoltonuorille kuuluikin keskimääräistä parempaa verrattuna huostaanotetuista tehtyihin valtakunnallisiin seurantatutkimuksiin. Tämä selittyy osaksi myös otannalla, jota määritteli yhteydensaannin haasteellisuus ja siten nuorten omaehtoinen valikoituminen tutkimukseen.

7.1 Muistoja kannustamisesta: ”Kymmene pistet ja papukaijamerkki”

Cacciatore ym. (2008,16) pyytävät aikuisia näkemään lapsessa onnistujan. Heidän mukaansa on tärkeää keskittyä lapsen vahvuuksien tukemiseen, ei heikkouksien kaivelemiseen. Myönteisen ja kannustavan palautteen saaminen auttaa lasta kehittämään selviytymis- ja sopeutumiskykyjään tuhat kertaa paremmin kuin virheiden osoittelu. Cacciatore ym. huomauttavat myös, että hyvin usein esimerkiksi koulussa näkyvä uhma tai vetäytyminen liittyy epäonnistumisen pelkoon. Jos lapsi sitä vastoin tuntee olonsa hyväksytyksi ja tervetulleeksi sekä tuntee olonsa turvalliseksi, voi hän rauhoittua ja keskittyä. Tämä onnistuu lapsen tarpeita kuuntelemalla ja osoittamalla, että hänestä välitetään.

Pyysin nuoria muistelemaan miten heitä oli kannustettu sijaishuoltopaikassaan. Moni nuorista muisteli, että kannustaminen oli liittynyt koulunkäyntiin tai oman huoneen

siivoamiseen. He kertoivat, että ohjaajat olivat kehuneet hyvästä koulumenestyksestä, varsinkin jos nämä olivat tienneet, ettei nuorella ollut koulu sujunut hyvin. Yksi nuori muisteli saaneensa hupparin hyvästä koulumenestyksestä. Nuori tosin kertoi, ettei hän ollut kertaakaan sitä käyttänyt, mutta silti – viitaten tällä eleen merkityksellisyyteen hänelle. Toinen nuori taas muisteli, etteivät ohjaajat ainakaan olleet alkaneet häntä haukkumaan huonosta koulumenestyksestä, vaan olivat ehkä todenneet, että ensi kerralla sitten paremmin.

Yksi nuorista muisteli, ettei häntä oltu koskaan kotona autettu läksyjen kanssa, eikä kannustettu koulunkäymisessä. Hän arveli, että tämän vuoksi hän ei ikinä aiemmin ollut osannutkaan mitään. Nyt sijaishuoltopaikassa sen sijaan hän oli kokenut, että hänen omaohjaajansa oli aina auttanut läksyjen teossa ja kannustanut nuorta itseä pohtimaan ja oppimaan.

”... jos mä en osannu jotai, ni se, kyl sää se opit viel – mietit vähä aikaa, ni kyl sää se keksit, millai se menee. Sillai se yleensä sano...”

Nuori myös kertoi häneltä kysyessäni, että yleensä vastaus olikin löytynyt pohtimisen jälkeen. Cacciatore ym. (2008, 57–58) kirjoittavat (sekä tulevat samalla osuvasti kuvanneeksi kyseisen omaohjaajan toimintaa), että lasta tulee yllyttää pohtimaan ja ajattelemaan. Pohtimisen tueksi ei edes tarvita avuksi asiantuntijoita tai ammattikasvattajia, koska oleellista ei ole, että löytyy ratkaisu, vaan se, että jaksaa miettiä. Cacciatore ym. mukaan kannustus itsenäiseen ajatteluun lisää lapsen luottamusta omaan harkintaan ja pohdintojen tuloksiin. Lisäksi he vielä huomauttavat, ettei aikuisten lukeneisuudella ja tiedon määrällä ole ratkaisevaa merkitystä lapsen itsetunnon kasvatuksessa. Huomattavasti merkityksellisempää on aikuisten usko lapsen pärjäämiseen ja läsnäolo, silloin kun lapsi sitä tarvitsee.

Moni nuorista kertoi myös asiaa kysyessäni, että sijaishuoltopaikkojen ohjaajat olivat kertoneet heille uskovansa nuorten pärjäävän elämässä. Viimeistään kun nuori oli tullut täysi-ikäiseksi ja oli muuttamassa omilleen, olivat ohjaajat saattaneet evästää nuorta näillä sanoilla. Yksi nuorista kertoi ihmetellen, että myös ne ohjaajat, joilta hän vähiten oli asiaa odottanut, olivat hänen lähtiessään toivotelleet menestystä ja kertoneet nuorelle

uskovansa tämän pärjäävän omillaan. Kysyessäni asiasta, moni nuori kuitenkin toivoi, että kannustusta olisi voinut olla enemmänkin.

Kysyttäessä myös jokainen nuori kertoi, että kannustava palaute oli tuntunut hyvältä ja motivoinut nuorta suoriutumaan myös jatkossa. Lähes kaikki nuorista myös kokivat kannustuksen olleen aitoa, vain yksi nuorista koki kannustuksen vasta jälkeenpäin tuntuneen vilpittömämmältä, kuin hänen vielä sijoituspaikassa asuessaan.

”... kyl määh ny uskoi, mut nyt määh usko vähä paremmi, ku ei asu siel enää...”

Toiset nuorista kertoivat, että sijoituspaikassa piti siivota ja laittaa ruokaa. Cacciatore ym. (2008, 67) kirjoittavat, että kun lapsi on joutunut tekemisiin tavallisen elämän haasteiden kanssa ja selviytynyt niistä, hän saa lisää varmuutta. Heidän mukaansa kaikki arjen askareet ja taidot synnyttävät näitä kokemuksia. Tämä on myös tärkeää itsetunnon ja minäkuvan kannalta, ne sekä elämäntaitojen kokemus rakentuvat parhaiten tavallisessa arjessa.

Yhdessä sijoituspaikassa oli nuoren kertoman mukaan nimetty siivouspäivä, jolloin nuorten piti siivota oma huoneensa ja mahdollisesti tehdä muitakin hänelle nimettyjä kotitöitä. Melkein jokainen nuori muisti saaneensa kehuja hyvin tehdyistä kotitöistä, ruuanlaitosta tai oman huoneen siivoamisesta. Yksi nuori muisteli, että hän oli ollut silloisen sijaishuoltopaikkansa siistein nuori. Hän kertoi sen tuntuneen kivalta, kun työntekijät olivat aina kehuneet, miten hienosti hän piti huonettaan siistinä.

”... tosi usei sanottii, et se o nii kiva, ku sul o ain noi siisti huone ja saat kymmene pistet ja papukaijamerki...”

Yksi haastatteleistani nuorista kertoi, että hänen sijaishuoltopaikassaan oli kannustettu siivoamiseen ja esimerkiksi roskien viemiseen muutaman euron kannustepalkkion turvin. Nuori arveli, että näin oli ollut pakko tehdä, koska nuoret eivät muuten olisi osallistuneet siivoamiseen tai esimerkiksi roskien viemiseen. Kannusteena saattoi myös olla merkit, joita lisää kerryttämällä sai jonkun palkkion, kuten elokuvaalipun.

”... jos sai ekal kerral läpi, ni sai ain jonku merkinki johonki ja sit ku niit sai, ni sai ain jonku elokuvaalipu...”

Toinen haastatteleistani nuorista kertoi, että hän oli joutunut useimmiten siivoamaan huoneensa useaan kertaan, ennen kuin se oli läpäissyt tarkastuksen. Kysyessäni nuorelta, että miksi hän oli näin tehnyt, oliko hän odottanut, että tullaan pyytämään siivoamaan huone uudelleen. Nuori vastasi tähän, että ei, kun hän oli odottanut vain pääsevänsä helpommalla. Kyseinen nuori kertoi, ettei hän ollut ikinä siivonnut kunnolla ja välillä hän oli joutunut jopa neljä kertaa siivoamaan huoneensa, ennen kuin se oli läpäissyt ”huonetarkastuksen”.

Yksi ylitse muiden kannustusmenetelmistä olivat haastatteleilleni nuorille kotilomat. Yksi nuorista kertoi, että työntekijä oli saattanut sanoa lukeneensa raportista, että mennyt viikonloppu oli sujunut mallikkaasti ja tämä oli tarkoittanut sitä, että nuorelle luvattiin ottaa huomioon mallikkaasti sujunut viikonloppu, seuraavan viikonlopun kotilomaa sovittaessa.

”... et luinpas raportista, et olet ollu hyvin tämän viikonlopun, et katsotaa niitä lomiasitten seuraavana viikonloppuna...”

Cacciatore ym. (2008, 64) pohtivat, että kovin usein ihmisten arvoa mitataan pelkästään suoritusten perusteella. He jatkavat, että jos ne ovat vähäisiä, arvo laskee. Arvonlasku tapahtuu myös omassa mielessä ja heikosti suoriutuva tuntee olevansa huonompi kuin muut ja tämän seurauksena hänen itsetuntonsa laskee. Esimerkkinä he kirjoittavat, että jos jatkuvasti kritisoi lapsen tekemisiä ja vähättelee niitä, se on sama kuin kyseenalaistaisi lapsen itsetunnon ja hänen olemassaolonsa.

7.2 Eväät tulevaisuutta varten – kotitöitä ja laskujen maksua

Kysyin nuorilta, että mitä eväitä he kokivat saaneensa sijoituksestaan itsenäistä elämää varten. Nuorten ajatukset liittyen sijaishuoltoapaikasta saatuihin tulevaisuuden eväisiin olivat hyvin konkreettisia. Yksi nuorista ryhtyi kertomaan, että noin kahta kuukautta ennen, kuin hänen oli määrä kotiutua, ryhdyttiin sijaishuoltoapaikassa puhumaan nuoren kanssa asioista, mitä nuoren on itsenäistyttyään syytä huomioida. Hänelle teetettiin hänen kertomansa mukaan suullisia tehtäviä siitä, mitä hänen pitää huomioida ja

muistaa. Näihin kuului nuoren kertoman mukaan muun muassa vuokran maksaminen ajallaan. Nuori myös muisteli, että hänelle oli kela-asioiden hoidosta kerrottu, että nuori voi tarvittaessa vielä itsenäistyttyäänkin ottaa yhteyttä sijaishuoltoipaikkaan ja he auttavat nuorta asioiden hoitamisessa, vaikkei nuori enää heillä asuisikaan. Cacciatore ym. (2008, 67) kirjoittavat aiheesta, että tärkeitä ovat myös luotettavat turvaverkot, jolloin lapsi tietää, että hän saa tarvittaessa neuvoja ja tukea sekä hänen tavoitettavissaan on aina joku aikuinen, johon voi turvata. Kyseinen nuori myös kertoi häneltä asiaa kysyessäni, että hän oli kotiuduttuaan pyytänyt apua vanhasta sijaishuoltoipaikastaan juuri kela-asioihin liittyen ja hän oli myös apua saanut.

Kela-asioiden hoito tuli esille myös muidenkin nuorten vastauksissa. Heidän kertomansa mukaan ohjaajat olivat neuvoneet heitä, miten kelassa asioidaan ja miten eri tukia haetaan.

”...sit oikeessa pääset omaan elämään, ni osaat käydä ja hakee työpaikkaa ja kelan tukia täyttää ja asumistukee ja kaikki noi toimeentulotuet ja et sillai, ne autto tosi paljo...”

Kelan tukien lisäksi nuoria oli saatettu opastaa, että miten netistä voi katsoa esimerkiksi vapaita työpaikkoja ja miten nuoren pitäisi toimia saadakseen työpaikan. Nuorelle oli saattanut jäädä opastuksista mieleen, että pitää olla työpaikka, jotta pärjäisi. Yksi nuorista taas kertoi, että sijaishuoltopaikassa oli pitkään käyty keskustelua siitä, ettei tulevia työkavereitaan voi valita. Nuori oli kertomansa mukaan keskeyttänyt toisen asteen opintonsa, koska hän ei ollut voinut sietää opiskelukavereitaan. Nuori kertoikin tätä ”eväsasiaa” kysyessäni, että hän oli oppinut sijaishuoltopaikan ohjaajilta, ettei hän voi valita tulevia työkavereitaan kuten ei opiskelukavereitaan.

Taito laittaa ruokaa ja taloudellisuus liittyen ruuan ostamiseen olivat myös niitä, mitä nuoret listasivat saaneensa eväiksi itsenäistymistään varten. Yksi nuori kertoi, että häntä oli opetettu tekemään viikon ruokaostokset kerrallaan. Toinen kertoi, miten hänet oli opetettu tekemään ruokalista, ennen kauppaan menoa. Tällä tavoin nuori pystyi kertomansa mukaan optimoimaan rahankulutuksen suhteessa siitä saatavaan hyötyyn.

”...et jos on ruokalista, siit voi tehdä monta eri ruokaa, et niinko suunnittelua, vähä sitä, et mitä et, jos ostaa neljälkympillä, ni siit voi tehdä oikeesti niinko kahdeksankympin ruuat...”

Nuoret vastasivat lisäksi oppineensa tekemään kotitöitä, kuten siivoamaan. Yksi nuorista kertoi jopa oppineensa, miten päin moppia kuuluu vääntää, etteivät roskat leviä. Kotitöiden lisäksi yksi nuori veti yhteen saamiaan tulevaisuuden eväitä, kertoen niiden olevan aika paljon sellaisia elämiseen liittyviä perusasioita, että miten hän tulee pärjäämään. Rahankäyttö ja siihen liittyvä toimeentulo, olivat nuoren kertoman mukaan juuri näitä perusasioita.

Yksi haastattelemistani nuorista ei osannut ollenkaan vastata kysymykseen. Hän kertoi, ettei hän ollut ajatellut asiaa. Myös muut nuoret saattoivat aloittaa vastaamisen kertomalla, etteivät he tiedä, mutta kyseessä oleva nuori ei pystynyt haastattelutilanteessa sanomaan ollenkaan, että sijoituksesta olisi hänelle kertynyt mitään tulevaisuuden eväitä.

7.3 Jäähyväiset

Kysyin myös nuorilta, että minkälainen oli heidän viimeinen päivänsä lastensuojelulaitoksessa. Huomioitiinko tätä mitenkään työntekijöiden taholta? Lähes jokaisella nuorella oli kerrottavaan omanlaisensa muisto viimeisestä päivästä, ennen itsenäistymistä.

Yksi nuorista kertoi, että kaikki työntekijät olivat tulleet halaamaan häntä sanoen, että koita nyt pärjällä. Lisäksi työntekijät olivat myös viitanneet suhteen jatkuvuuteen ja todenneet, että he tulevat vielä näkemään toisensa. Nuori kertoikin hänelle tulleen jäähyväisistä haikea olo ja tunne, että hän olisi halunnut vielä jäädä laitokseen. Halausten ja toivotusten lisäksi viimeistä päivää oli juhlistettu nuoren kertoman mukaan kahvitteluhetkellä, jolloin oli tarjottu karkkeja ja keksejä. Lisäksi nuori kertoi käyneensä oma-ohjaajansa kanssa syömässä ravintolassa. Kysyessäni nuori kertoi, että kyseisessä lastensuojelulaitoksessa oli ollut käytössä oma pakettiauto, jonka kanssa työntekijät olivat muuttaneet nuoren tavarat hänen uuteen asuntoonsa. Nuori halusi vielä

kommentoida sijoituspaikkaansa minulle, että se on paras lastensuojelulaitos, josta hän oli kuullut.

”... sin o kyl iha hyvä pistää nuorii, et siel o iha hyvä olla ja se o niinko iha paras laitos, mitä noist muist o kuullu, et siel o vähä huonot oltavat joissaki laitoksis, ko kavereit o niis vieläki – kuullu vähä kaikkee...”

Yksi nuorista taas kertoi, etteivät lastensuojelulaitoksen työntekijät olleet vaikuttaneet ilahtuneilta hänen lähdöstään. Kysyessäni syytä tähän, nuori kertoi, että hänen lähtönsä oli varmaan ollut hieman erilainen kuin toisilla nuorilla yleensä. Nuoren mummu oli hakenut hänen huoltajuuttaan oikeusteitse, jonka seurauksena huostaanotto oli purettu ja huoltajuus oli myönnetty mummulle. Nuoren tulkinnan mukaan sijaishuoltopaikan henkilökunta ei ollut tykännyt asian saamasta käänteestä.

”... kyl se niist huomaa, et joistaki huomaa sen, et ne ei ollu kovi mielissä siit, et mä sielt lähdi...”

Kysyessäni uudelleen viimeisen päivän tapahtumista, nuori vastasi, ettei hän oikein tiedä. Hän arveli, että se oli sujunut jotenkin siihen tyyliin, että hän oli vain hakenut tavaransa ja lähtenyt menemään. Nuori kertoi, ettei hän muistaisi tuolloin kenenkään toivotelleen hänelle hyviä jatkoja, mutta hän arveli sen johtuvan siitä, ettei hän itsekään ollut jäänyt niitä kuuntelemaan, vaan hän oli sanojensa mukaan ”avautunut” työntekijöille, eikä hän sen takia ollut ehtinyt mahdollisia hyvästejä kuuntelemaan.

Yhden nuoren toiminta muuttamisen suhteen oli ollut taas hyvin omavaraista. Hän kertoi itsenäisesti vuokranneensa pakettiauton ja pyytäneensä kahta kaveria auttamaan. Lähtöön ei ollut liittynyt halauksia eikä draaman kaarta. Kysyessäni nuoren muistoa lähtötilanteen eväistä tai sanoista, nuori totesi, että hänelle oltiin vaan sanottu, että nyt lähdet.

”... ei ku mul vaa sanottii, et sää ny lähdet pois täältä...”

Yksi nuorista taas oli kertomansa mukaan lähtenyt omille teilleen jo kolme viikkoa ennen huostaanoton päättymistä. Hän kertoi, että työntekijät olivat soittaneet hänelle, kun hän oli täyttänyt kahdeksantoista ja toivottaneet hänelle hyvää syntymäpäivää samalla kysyen, että missäs se sankari menee. Nuori kertoi kuitenkin kuluneen puoli

vuotta, ennen kuin hän oli omien sanojensa mukaan kehdannut mennä hakemaan tavaransa sijaishuolto paikasta. Tapaaminen oli kuitenkin ollut miellyttävä ja nuori kertoi työntekijöiden halanneen häntä samalla naureskellen hyväntahtoisesti.

”... ei ko ne vaa naureskeli, et aattelit ottaa tämmäse viimise hatkan tässä ja sit tuut hyvästelee meit tällai...”

Viimeisen päivän tarinaan saattoi sisältyä myös miellyttäviä yllätyksiä. Yksi nuorista kertoi, että tilanteessa oli tuntunut ihan hyvältä. Työntekijät, joilta hän ei ollut sitä edes osannut odottaa, olivat tulleet halaamaan häntä. Nuori kertoi lisäksi muistikuvanaan, että häntä oli taputeltu olkapäähän ja sanottu, että onnea matkaan nyt. Lisäksi omaohjaaja oli luvannut tulla käymään ja varmistamaan nuoren omaehtoinen selviytyminen.

7.4 Kohti selviytymistarinaa: ”nuorii ollaa vielä, ni kerkee tekee vaiks mitä”

Haastattelemilleni jälkihuoltonuorille kuului keskimääräistä parempaa verrattuna huostaanotetuista tehtyihin valtakunnallisiin seurantatutkimuksiin. Kolme haastattelemistani nuorista opiskeli toisen asteen koulutuksessa, yksi nuorista oli äitiyslomalla, mutta hänellä oli kuitenkin tarkoitus kertomansa mukaan jatkaa opintojaan toisen asteen koulutuksessa äitiysloman päätyttyä. Hän oli jo käynyt kyseistä opinahjoa vuoden verran. Ainoastaan yksi haastattelemistani nuorista ei ollut kirjoilla missään oppilaitoksessa. Hän tosin kertoi olevansa menossa työhaastatteluun seuraavana aamuna. Kyseinen nuori oli positiivisilla mielillä työllistymisensä suhteen, koska hänet oli jo kertaalleen sinne haastateltu ja hän oli päässyt siitä jatkoon. Nuori kertoi, ettei kyseinen työ ollut kuitenkaan kunnan työtä, muttei hän sellaista voisi vastaanottaakaan, koska hänellä oli kuitenkin suunnitelmissa opiskella vielä tulevaisuudessa.

Yksi nuorista kertoi kysyttäessä, että hän oli päässyt opiskelemaan alaa, jota hän oli toivonut ja jossa hän koki olevansa hyvä. Toinen nuorista taas kertoi, että

opiskelupaikka oli pitkälti valikoitunut sen perusteella, minne hän arvosanojensa perusteella oli päässyt. Hän ei kuitenkaan ollut varma tekisikö hän alan töitä valmistuttuaan, mutta hänellä oli aikomuksena kuitenkin käydä kyseinen koulu loppuun. Se nuorista, jolla ei ollut opiskelupaikkaa, kertoi että hän oli aika valikoiva liittyen siihen, minkälaisissa kouluissa hän haluaisi opiskella. Nuori totesi, etteivät hänen arvosanansa riittäneet yksinkertaisesti niihin paikkoihin. Hän oli tilanteensa suhteen kuitenkin hyvin optimistinen sanoen, että: *”nuorii ollaa vielä, ni kerkee tekee vaiks mitä”*.

Nuoret tuntuivat ylipäättään olevan suhteellisen tyytyväisiä sen hetkisiin tilanteisiinsa. He olivat myös selvästi reflektoineet menneen tapahtumia ja ainakin osa heistä oli pyrkinyt miettimään omaa osuuttaan menneisiin tapahtumiin.

”...nyt mää ole käsitelly niit, mitä siel o tapahtunu siel tai siis vuos sitte pääsin. Ei ku vähä yli vuos sitten pääsi pois...”

”...jäi sit sinne päähä ja sit vatvo niitä ja kyl nyt ko, niinko on sen pari vuotta ollu poies, niinko laitoksesta, ni kyl nyt on ollu sillai...”

Nuorten reflektointiin liittyi myös osaltaan ymmärrys omasta vastuusta. Yksi nuori kertoi huomanneensa, että asiat lastensuojelulaitoksessa alkoivat toimia, kun hän itse alkoi ottaa vastuuta itsestään. Nuori kuvasi tilannetta itsenäistymisellä kertoen huomanneensa, että kun hän esimerkiksi tarvitsi jotain, hän saattoi mennä sitä itse pyytämään, kuten esimerkiksi yksinkertaisesti vaikka vain shampoota.

Yksi nuorista arveli, että hänen omilla tekemisillään saattoi olla myös vaikutusta siihen, etteivät kaikki työntekijät olleet tuntuneet tykkäävän hänestä. Samainen nuori myös pohti, viitaten työntekijöihin, että todennäköisesti nämä olivat välittäneet hänestä, mutta hän ei ollut tuolloin halukas ottamaan sitä vastaan. Nuori myös sanoi viitaten aikaan lastensuojelulaitoksessa, että nyt tuntuu siltä, ettei silloin oikeastaan mikään tuntunut miltään. Nuoret saattoivat myös pohtia, että tuntemukset asioiden huonoudesta saattoivat liittyä silloiseen ikään.

”...mää oli joku kolmetoist sillo ku ne alko olee ärsyttävii, ni seki kerto aika paljo...”

”...sit ku mä aloi itekki tajuunmaa, et hei, et ei tää nii paha paikka, et ku ikää tuli lisää, et siin seittämätoist vuode iäs mul tuli, niinku kolahti se järki vast sillo päähä...”

Yksi nuorista kertoi masentuneensa itsenäistymisen jälkeen. Hän sanoi, että häntä alkoi ahdistaa, kun ei enää ollut laitospelämää.

”...et ei ollu kello kolme ruoka pöydäs, ei ollu kello viis ruoka pöydäs, ei ollu sitä hulinaa ja vilinää, et ohjaajii siin, et sit jotenki se niinko, sä oot yksi – apua...”

Lisäksi oli olemassa viitteitä siitä, että ainakin osa nuorista kykeni miettimään aikaa huostassa myös osana kasvutarinaansa. Yksi nuorista pohti, että vaikei hän aikanaan ollut yhtään tykännyt, kun heidät oli ”otettu pois kotoa”, niin nyt hän sen ymmärtää, miksi siihen oli päädytty. Toinen nuori taas pohti huostaanottoaan, että hän ymmärsi sen näin jälkikäteen, että huostaanotto oli ollut hänen etunsa mukaista. Nuori kertoi päässeensä huostaanoton avulla eroon huumejengeistä ja saaneensa uuden suunnan elämälleen.

”...et kyl sillee sit, ku sitä jälkeempäi kattoo, ni sinänsä se oli iha hyvä, et sinänsä mä joutuin laitoksee, et mä pääsi siit huumejengeist ja niist eroo. Siis sinänsä se o hyvä ja mä sai uude sunna elämäl...”

8. Yhteenveto ja tulosten pohdinta

Pro gradu -tutkielmassani hain vastauksia kysymyksiin: 1) Minkälaisia puhe- ja suhtautumistapoja huostassa ollut nuori muistaa lastensuojelun työntekijöiden kohdentaneen häneen ja 2) onko nuorella ollut erityisesti kokemuksia siitä, että lastensuojelun työntekijät olisivat auttaneet häntä näkemään oman itsensä positiivisessa valossa, kannustaneet häntä, olleet myönteisiä? Lisäksi kysyin nuorilta, mitä he ajattelivat itsestään, tarkoitukseni oli tämän avulla selvittää ja saada käsitys siitä, miten haastattelemanuoret haastatteluhetkellä elivät. Tämän tarkoituksena oli osaltaan auttaa minua arvioimaan tutkimukseni tuloksia.

Haastattelemanuoret tuottivat runsaan oloisesti tarinaa sekä työntekijöiden puhe- että suhtautumistavoista. Kertomukset ja niiden pohjalla olevat kokemukset vaihtelivat riippuen kertojasta sekä myös sijaishuolto paikasta että sen työntekijöistä. Nuorten

muistot omista kokemuksistaan eivät ole kvantitatiivisen tutkimuksen lailla pysäytyskuvia heidän elämästään, vaan kokemuksia määrittävät myös nuorten tapa ymmärtää maailmaa ja omaa elämäänsä, sekä lisäksi tuloksissa on nähtävissä se, millaisia merkityksiä nuoret olivat antaneet omille kokemuksilleen. Tuloksien tulkintaan on vaikuttanut myös oma tapani ymmärtää maailmaa ja elämää. Tämä ymmärrys on osiltaan määrittänyt sitä, miten nuorten haastattelut etenivät ja mitkä asiat nousivat haastatteluissa esille sekä miten niitä olen tuottanut paperille.

Lähes kaikilla nuorilla oli kokemuksia kerrottavaan, joissa he kokivat tulleen hyvin kohdelluiksi, mutta myös kokemuksia, joita he kuvailivat epäreiluiksi tai jopa natsimaisiksi. Kaiken kaikkiaan haastatteluiden avulla oli kuitenkin nähtävissä, että suhde työntekijöihin ja erityisesti omaohjaajaan saattoi olla nuorta hyvinkin paljon voimaannuttava. Omaohjaaja tai sijaishuoltopaikan muu työntekijä näytti haastatteluiden valossa merkinneen haastatteluni nuorille aikuista, jolle nuoret olivat halunneet ja voineet kertoa asioistaan. Nuoret olivat myös saaneet kokemuksen, jossa he olivat tulleet sekä nähdyiksi että kuulluiksi. Nuorten kertomuksista välittyi myös ymmärrys siitä, miten tärkeänä nuoret olivat kokeneet saamansa tuen ja kannustuksen. He pitivät sitä jopa niin tärkeänä, että toivoivat tukea ja kannustusta olleen enemmän.

Kysymysten asettelussa halusin myös tietää oliko nuorilla ollut erityisesti kokemuksia siitä, että lastensuojelun työntekijät olisivat auttaneet heitä näkemään oman itsensä positiivisessa valossa, kannustaneet heitä ja olleet myönteisiä. Tällainen turvallinen ja välittävä aikuinen on nostettu myös tutkimuksissa esille keskeisen tärkeänä minäkuvan kehittymiseen myönteisesti vaikuttavana asiana. Haastattelujeni ehdottomasti positiivisinta antia olikin, että tällainen nuoren minäkuvaa positiivisesti tukeva suhde oli usein mahdollistunut. Nuorten kertomuksista piirtyi mielikuva osaavista, kannustavista ja sensitiivisistä omaohjaajista tai muista työntekijöistä, jotka omalla toiminnallaan olivat edesauttaneet rakentamaan nuoren minäkuvaa positiiviseksi.

Toisaalta kielteisenä tuloksena näen, että sijaishuoltopaikoissa näyttäisi olevan myös nuoria, joilla ei välttämättä ole lainkaan kokemusta tällaisesta identiteettinsä kehitystä palvelevasta suhteesta sijaishuoltopaikan työntekijään.

Haastatteluiden antia oli myös näyttö siitä, että vaikka nuori oli saattanut kokea saamansa kohtelun välillä epäreiluna, mutta jos pääasiassa hänen kokemuksensa oli positiivinen, olivat nuoren muistot sijoituksesta myös pääosiltaan positiivisia. Jopa niin, että yksi nuorista suositteli omaa sijaishuoltopaikkaansa myös muille nuorille. Nuorten kertomuksista oli myös havaittavissa, että huolimatta varsin tiukoistakin sijaishuoltopaikan säännöistä, jos nuori koki tullessa kohdelluksi niin, että hän tunsikin hänestä välitettävän, eivät sijaishuoltopaikan tiukat säännöt olleet tuntuneet nuoresta liian tiukoilta tai epäreiluilta. Mutta jos tiukkojen sääntöjen lisäksi nuori koki, että välittäminen puuttui, eikä nuorta nähty nuoren oman kokemuksen perusteella positiivisessa valossa, olivat sijaishuoltopaikan säännötkin tuntuneet epäreiluilta. Tässä näyttäisi toteutuneen ”vanha viisaus”: lapsi tarvitsee rajoja ja rakkautta.

Tosin kaikki rajojen asettelu ei näiden haastatteluiden valossa näyttänyt aina onnistuneelta. Ääriesimerkkinä tästä oli yhden nuoren kokemus jatkuvista henkilötarkastuksista. Jatkuvat henkilötarkastukset saattavat olla nuorta nöyryyttäviä ja siten niiden tarkoituksena ei ainakaan voida nähdä nuoren myönteisen minäkuvan tukeminen. Sen lisäksi että jatkuvat henkilötarkastukset ovat epäinhimillisiä, niin ne ovat myös laittomia. Sosiaaliportissa viitataan lastensuojelulain 66§:ään, jonka mukaan henkilötarkastus on perustuslaissa henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan rikkomista, ja siksi säännöksessä määriteltyjä edellytyksiä on noudatettava tiukasti, eikä säännöstä voi soveltaa rutiininomaisesti tietyissä tilanteissa kaikkiin saman laitoksen lapsiin, eikä esimerkiksi tupakka ole senkaltainen aine tai esine, jota laitoksen henkilökunnalla olisi oikeus etsiä tekemällä lapselle henkilötarkastus.

Kielteisenä tuloksena näen myös nuoren kertoman kokemuksen, jossa nuorelle oli jäänyt kokemus, etteivät hänen kuulumisensa kiinnostaneet hänen kertomanaan, vaan ne luettiin ainoastaan ”raporteista”. Asiakaskertomukseen kirjaaminen ja kuulumisten sieltä lukeminen kuuluvat toki työhön, mutta ainoastaan niissä pitäytyminen sosiaalisen kanssakäymisen kustannuksella, ei ole kasvatuksellisesti viisasta. Työntekijälle on toki tärkeä tietää myös asiakaskertomusta lukien, mitä nuorelle kuuluu, mutta tiedon kerääminen ainoastaan asiakaskertomuksesta, ei kasvata nuoren itsetuntoa, eikä se luo nuorelle signaalia siitä, että hän on tärkeä. Kuten Cacciatore ym. (2008, 149) kirjoittavat, lapsen käsitys siitä, onko hän tärkeä, rakentuu todellisuudesta. Käsitys

muodostuu havainnoista, kokemuksesta ja niistä signaaleista joita hän saa lähipiiristä, sekä siitä, miten nuori ne tulkitsee.

Haastattelemieni nuorten kertomuksista oli tulkittavissa myös viitteitä siitä, että kokemus sijaishuoltopaikan kohtelusta lähti jo huostaanottotilanteen vapaaehtoisuusasteesta. Vaikuttaisi ainakin näiden haastatteluiden perusteella, että mitä ”vapaaehtoisemmin” nuori suhtautuu sijaishuoltoon, sen paremmin hän sopeutuu myös sijaishuoltopaikkaan. Esimerkkinä tästä on nuoren kertomus, jossa kokemuksena oli, ettei nuorella ollut muuta vaihtoehtoa kuin sijaishuoltopaikka laitoksessa. Kyseinen nuori vaikutti ainakin haastattelutilanteessa olleen kaikkein tyytyväisin sijaishuoltopaikassa saamaansa kohteluun.

Kysymysten asettelussa halusin vielä tietää, että mitä nuori ajattelee itsestään. ”Mitä ajattelet itsestäsi” vaikuttaisi ensi ajattelemalla helpohkolta kysymykseltä saada vastauksia. Suurimmalla osalla nuorista oli kuitenkin selkeästi vaikeuksia vastata suoraan esittämäni kysymykseen. Yksi nuorista ehkä hieman osuvastikin, pro gradu -tutkielmani aiheen kannalta, vastasi esittämäni kysymykseen, että miten hän oli tullut kohdelluksi menneissä seurustelusuhteissaan. Nuoren vastaus realisoi mielestäni Eriksonin väitteen siitä, että identiteetti kasvaa ja kehittyy aina vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Myös muidenkin nuorten vastauksissa oli viitteitä siitä, että he näkivät itsensä samankaltaisessa valossa, kuin heitä oli aiemmin esimerkiksi juuri sijaishuoltopaikan työntekijöiden taholta kuvailtu. Vaikka tutkimusasetelmassani ei ollut minkäänlaista mittaria asian todentamiseksi, niin mielestäni näidenkin haastatteluiden tuloksissa oli nähtävissä alkuperäisen työhypoteesini todentuminen eli työntekijöillä on osaltaan voima määrittää miten lastensuojelun kohteena olevat nuoret näkevät elämänsä ja kokevat oman itsensä. Siksi positiivisen ja myönteisen kannustuksen ja palautteen antaminen on tärkeää näiden nuorten selviytymisen ja tulevaisuuden kannalta tärkeää. Ajatusta alleviivaa Cacciatore ym. (2008, 170) muistutus siitä, että nuoret, joiden identiteetti rakentuu kielteisestä palautteesta, ovat usein riskikäyttäytyjiä. Sen lisäksi, että myönteisen tuen ja palautteen antaminen, erityisesti näille huostaanotetuille nuorille, on tärkeää, on se varsin yksinkertainen työväline.

Työntekijöiden tietoisuus ja ymmärrys siitä, että heillä on valta määrittää, miten lastensuojelun kohteena olevat nuoret näkevät itsensä ja elämänsä, on nähtävä mahdollisuutena myös nuoren selviytymisen kannalta. Siksi ajattelen, että identiteettityön opetusta sosiaalityössä tulisi tulevaisuudessa kehittää. Samoin ajattelen, että identiteettityön tutkimista, esimerkiksi oman työn kehittämisen perspektiivistä, tulisi lisätä. Oma tutkimusasetelmani ei mahdollista tutkimuksen yleistettävyyttä, joten myös kvantitatiivinen tutkimusasetelma teeman tiimoilta olisi toivottavaa. Itseäni jäi myös kiinnostamaan, mitä haastattelemilleni nuorille tapahtuu tulevaisuudessa.

Lopuksi vielä Miina Savolaisen sanoin: *”Ainoa asia, johon huostaanotetun lapsen hoitajan on kyettävä, on todistaa lapselle hänen erityisyytensä. Työntekijän tulee välittää lapselle, että tämän olemassaolo on iloksi muille ihmisille ja että tämä ansaitsee tulla kohdelluksi hyvin.”*

Lähteet

Bardy, Marjatta (2001) Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY, 47–81.

Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Christian (2010) Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä Pohjoismaissa. Yhteiskuntapolitiikka 75 (6), 589–602. <http://yp.stakes.fi/NR/ronlyre/88529A5B-C56F-45B9-B7C6-88B34E5514CB/0/blomberg.pdf>. Viitattu 11.1.2011.

Cacciatore, Raisa & Korteniemi-Poikela, Erja & Huovinen, Maarit (2008) Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Erikson, Erik, H (1968) Identity, Youth and Crisis. New York: Norton.

Erikson, Erik, H (1982) Lapsuus ja yhteiskunta. Suom. Esko Valtonen. Jyväskylä: Gummerus.

Eronen, Tuija (2004) Kiusatut, etsijät, tyytyväiset ja rikkaat – erilaista häpeästä selviytymistä lastensuojelun asiakkaiden omaelämäkertoissa. Janus 12(4), 359–378.

Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2013. Tampere: Juvenes print – Suomen yliopistopaino Oy. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104355/URN_ISBN_978-952-245-833-9.pdf?sequence=1 Viitattu 14.10.2013

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Fadjukoff, Päivi (2009) Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa Riitta-Leena Metsäpelto & Taru Feldt (toim.) Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–193.

Gergen, Kenneth, J (1999) Social Construction and the Transformation of Identity Politics. Teoksessa Fred Newman & Lois Holzman (toim.) End of knowing: A new

developmental way of learning. New York: Routledge.

[http://www.swarthmore.edu/Documents/faculty/gergen/Social%20](http://www.swarthmore.edu/Documents/faculty/gergen/Social%20Construction%20and%20the%20Transformation.pdf)

[Construction and the Transformation.pdf](http://www.swarthmore.edu/Documents/faculty/gergen/Social%20Construction%20and%20the%20Transformation.pdf). Viitattu 9.1.2011.

Goffman, Erving (1969) *Minuuden riistäjät*. Tutkielma totaalisista laitoksista. Suom. Auli Tarkka & Riitta Suominen. Helsinki: Marraskuun liike.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heino, Tarja (2009) *Lastensuojelu – kehityskulkuja ja paikannuksia*. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: Yliopiston kirjapaino, 198–223.

Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina*. Teoksessa Hämäläinen Ulla & Kangas Olli (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 266–293.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holmila, Marja & Bardy, Marjatta & Kouvonen, Petra (2008) *Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen*. *Yhteiskuntapolitiikka* 73(4), 421–232.

Jahnukainen, Markku (2004) *Koulukodissa ja koulukodin jälkeen*. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Aiheita 29/2004. Helsinki: Stakes.

Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (2004) *Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena*. Teoksessa Markku Jahnukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–19.

- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala Anna (2004) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Juhila, Kirsi (2003) Creating a 'Bad' Client. Disalignment of Institutional Identities in Social Work Interaction. Teoksessa Christopher Hall, Kirsi Juhila, Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices. London & New York: Jessica Kingsley Publishers, 83–95.
- Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus Kirja, 20–32.
- Järventie, Irmeli (2001) Eriarvoisen lapsuuden muotokuvia. Teoksessa Irmeli Järventie ja Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WS Bookwell Oy, 83–124.
- Karhu, Petra (2000) Tuntemisesta tunnottomaksi. Teoksessa Marjatta Bardy & Johanna Barkman & Tarja Janhunen (toim.) Elämäni tarina. Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Helsinki: STAKES, 107–121.
- Karvinen, Synnöve (1993) Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Riitta Granfelt, Harri Jokiranta, Synnöve Karvinen, Aila-Leena Matthies & Anneli Pohjola (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15–51.
- Kekoni, Taru (2004) Koulukoti kertomuksena. Teoksessa Markku Jahnukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 331–352.
- Kiviniemi, Kari (2010) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Kulmala, Anna (2004) Toiset identiteettiä rakentamassa. Yhteiskuntapolitiikka 4(3), 231–241. <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/189C91F8-CEAD-4F5D-99BF-7BFE9E47EEBE/0/30kulmala.pdf>. Viitattu 9.1.2011.

Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampere: Tampere University Press, Acta Electronica Universitatis Tamprensis 523. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6615-2.pdf>. Viitattu 16.12.2010.

Laine, Timo (2007) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lastensuojelu 2008 (2009). Helsinki: THL. SVT, Sosiaaliturva, tilastoraportti 19, 2009. <http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>. Viitattu 9.5.2011.

Levin, Clas (2004) Nuorisokodit Ruotsissa. Teoksessa Markku Jahnukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy, 263–289.

Marcia, James (1980) Identity in adolescence. Teoksessa Joseph Adelson (toim.) Handbook of adolescent psychology. New York: John Wiley & Sons, 159–187.

McAdams, Dan (2006) The role of narrative in personality psychology today. Narrative inquiry 16 (1), 11–18.

McAdams, Dan P & Josselson, Ruthellen & Lieblich, Amia (2006) Introduction. Teoksessa Dan, P. McAdams, Ruthellen Josselson & Amia Lieblich (toim.) Identity and story. Creating Self in Narrative. American Psychological Association, Washington, 3–11.

Nimimerkki Kulonen, Helena (2000) Eräitä elämän totuuksia. Teoksessa Marjatta Bardy & Johanna Barkman & Tarja Janhunen (toim.) Elämäni tarina. Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Helsinki: STAKES, 99–105.

Nimimerkki Kuutamotyttö (2000) Meidän tarinoillamme ei ole loppua. Teoksessa Marjatta Bardy & Johanna Barkman & Tarja Janhunen (toim.) Elämäni tarina. Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Helsinki: STAKES, 56–59.

Nimimerkki tyttö vm-54 (2000) Äitinä äidille eikä kukaan. Teoksessa Marjatta Bardy & Johanna Barkman & Tarja Janhunen (toim.) Elämäni tarina. Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Helsinki: STAKES, 93–98.

Pohjola, Anneli (2006) Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön jäljillä. Keuruu: PS-Kustannus, 42–62.

Pösö, Tarja (2002) Käsitteet, paha ja tutkijan rajat. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön jäljillä. Keuruu: PS-Kustannus, 108–126.

Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2010) Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Savolainen, Miina (2008) Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusitalo, Hannu (1991) Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.

Finlex. Lastensuojelulaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Viitattu 21.3.2011.

Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitustoimenpiteet/henkilotarkastus> Viitattu 27.1.2013.

Liite 1. Saatekirje

11. toukokuuta 2012

Hei!

Opiskelen Tampereen yliopistossa pääaineenani sosiaalityötä. Osana opintojani kuuluu pro gradu -tutkielman tekeminen, jossa tarkoitukseni on kysyä jälkihuollossa olevilta nuorilta heidän kokemuksiaan huostaanoton ajalta. Erityisesti minua kiinnostavat työntekijöiden puhe- ja suhtautumistavat. Tässä on siis tilaisuutesi **antaa palautetta lastensuojelun työntekijöille** liittyen omiin kokemuksiisi!

Osallistuminen on vapaaehtoista, mutta toivon Sinun ottavan osaa tutkimukseen.

Vastauksesi on minulle tärkeä, sen lisäksi, että vastauksesi hyödyntävät pro gradu -tutkielmani tekemistä, on tuloksia myös mahdollisuus hyödyntää lastensuojelutyön kehittämisessä.

Jos haluat osallistua tutkimukseeni, voit laittaa yhteystietosi tulemaan minulle joko tekstiviestinä numeroon xxx tai sähköpostiini xxx, niin otan Sinuun yhteyttä ja sovitaan tapaamisesta.

Kaikki antamasi vastaukset ovat luottamuksellisia. Tulen myös käsittelemään vastauksia niin, ettei niistä voi päätellä yksittäisen vastaajan henkilöllisyyttä.

Tutkielmaa ohjaa Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tohtori, professori Ilmari Rostila. Porin perusturvalautakunta on myös antanut tutkimuksen tekemiseen suostumuksensa.

Etukäteen yhteistyöstä kiittäen

Mari Lönnberg

Liite 2. Haastatteluteemat

Haastatteluteemat

Lastensuojelun asiakkuus

- milloin, miten alkanut

Huostaanotto

- miksi, miten asiasta on kerrottu

Sijaishuoltopaikka

- omaohjaajat, muut ohjaajat
- miten kokenut kohtelun
- miten puhuttu, kommentoitu (tekemisiä, olemusta, olemista jne.)
- kokemus siitä, onko yhtä tärkeä kuin muut (miten välitetty nuorelle)
- miten nuorta on kuvailtu, onko kuvailtu ollenkaan
- onko kokenut kannustusta
- puhe vanhemmista (verrattiinko nuorta vanhempaansa)
- kouluarvosana sijaishuoltopaikalle
- kotiutuminen, lähtötilanne
- mitä eväitä nuori koki saaneensa sijaishuoltopaikasta

Nuori itse

- minkälaisena nuori näkee itse itsensä
- nykytilanne (opiskeleeko, käykö töissä jne.)

Liite 3. Tutkimuslupa

Perusturva

Sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

Tutkimuslupa

Päätöspöytäkirja
§ 25/2012

Päätöspvm
8.5.2012

ASIA: TUTKIMUSLUPA, Mari Lönnberg

ESITYS: Tutkimuslupa pro gradu -tutkielmaa varten.
Tutkimus huostaanotettujen nuorten ajatuksista itsestään ympäristöltä saatuun palautteeseen peilaten.

PÄÄTÖS: Hyväksyn tutkimusluvan opinnäytetyötä varten tutkimushakemuksen mukaisesti. Edellytän, että tutkimusaineiston käsittelyssä noudatetaan salassapitosäädöksiä.

ALLEKIRJOITUS:

Sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

TIEDOKSI: Mari Lönnberg

LIITE: Tutkimuslupahakemuksen asiakirjat